

وَرَتَّلِ الْقُرْآنَ تَرْتِيلاً

د قرآن تجويد

ترتیب کوونکی : زاهد اللہ ابراہیم زی

کال: ۱۳۹۶-۱۱-۲۵

تمام فنون کے کتب کے پی-ڈی-ایف ہمارے ویب سائٹ سے اور پلے سٹور سے فری ڈاؤن لوڈ کریں۔ ہم روزانہ کی بنیاد پر اس میں مزید کتب شامل کر رہے ہیں اس لیے آپ ہفتے میں ایک بار ضرور ہمارے پلے سٹور اور ویب سائٹ کو چیک کیا کریں۔

ابھی مطلوبہ پی-ڈی-ایف مفت ڈاؤن لوڈ کریں

منطق	خطبات	تفاسیر
معانی	سیرت	احیث
تصوف	تاریخ	فقہ
تقابل ادیان	صرف	سوانح حیات
تجوید	نحو	درس نظامی
نعت	فلسفہ	لغت
تراجم	حکمت	فتاوی
تبلیغ و دعوت	بلاغت	اصلاحی
تمام فنون		

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

د تجويد دعلم تعريف او اهميت

۱- د تجويد تعريف:

تجويد په لغت کې تحسين (بڼه او بڼايسته کولو) ته وايي په اصطلاح کې عبارت دی له اداء کولو د هر توري (حرف) پخپل مخرج (ځای د اداء) کې، د آدابو او صفاتو له مراعاتولو سره.

۲- د تجويد دعلم موضوع يا هدف:

د قرآن لوستل په صحي توګه لکه څنګه به چې رسول الله صلی الله عليه وسلم اصحابو کرامو رضی الله عنهم ته قرآن کریم لوستلو، یعنی د قرائت د احکامو حفاظت کول لکه: ادغام، اظهار، اقلاب، اخفاء، مد، غنه په خپل ځای کې عملي شي او حروف له خپل مخرج څخه ادا شي یعنې د تجويد د ټولو احکامو په نظر کې نیولو سره د قرآن کریم واضح لوستل دي.

د تجويد د زده کړې حکم:

د تجويد د علم زده کړه پر مسلمانانو باندې فرض کفایي ده، یعنې که ځینې کسان یې حاصل کړي د نورو غاړه ورباندې خلاصیږي او که ټول یې ترک کړي ټول پرې ګناه کار کېږي.

مګر په تجويد باندې عمل کول یا د تجويد تطبیق په قرائت کې پر هر مسلمان نارینه او ښځینه فرض عین دی.

یری اکثر علماء التجويد أن تعلم التجويد فرض کفایة علی المسلمین، إذا قام به البعض سقط الإثم عن الباقین، وإن لم یقم به أحد أثموا جميعاً.

أما العمل به، أي تطبیق أحكام التجويد أثناء القراءة، ففرض عین علی کل مکلف (برنامج الأحکام التجويد- براویة حفص عن عاصم.)

۳- د تجويد اهميت:

د قرآن کریم لوستل په داسې ډول چې له غلطیو مخنیوی وشي یعنې د تجويد د احکامو مراعاتول، که د تجويد احکام مراعات نشي نو لحن مینځ ته راځي او لحن په دوه ډوله دی.

په قرائت کې لحن (غلطي):

په قرائت کې لحن (غلطي) په دوه ډوله ده: لحن جلي او لحن خفي.

۱- جلي لحن:

داسې ښکاره غلطي ده چې د کلمې په معنی کې بدلون رامینځ ته شي لکه په لاندې حالاتو کې:

الف ( ) : د یوه حرف بدلیدل پر بل حرف باندې مثلاً د "ثاء" حرف په "سین" سره تلفظ یا د "ذال" حرف په "زاء" سره تلفظ کول، داسې چې حرف له خپل مخرج څخه ادا نشي دا یوه ښکاره غلطي ده.

ب ( ) : د کلمې د حروفو یو حرف کمول لکه "هُمُ الْخَاسِرُونَ" داسې لوستل "هُمُ الْخَاسِرُنْ" د "و" حرف څرګند نه کړي.

ج ( ) : په حرکاتو کې بدلون (زور، زیر، پېښ) مثلاً د "يُوصَلْ" په کلمه کې "يُوصَلْ" د لام حرف د زور پر ځای پېښ تلفظ شي.

د ( ) : یوه کلمه داسې تلفظ شي چې د هغه د حروفو په تعداد کې زیاتوالی راشي، د مثال په ډول "الحمد لله" د "دال" حرف د پېښ

او د "ها" حرف زېر داسې اوچت تلفظ شي چې د "واو" یا "یا" آواز ترې پیدا شي لکه: په «الحمد» کې د "دال" حرف پېښ

دومره کش کړ شي چې «واو» تلفظ شي لکه: الحمدو.

د جلي لحن مرتکب کیدل حرام دي او په ځېنو ځایونو کې د هغه له کبله معنا بدلیږي او لمونځ فاسدیږي.

خفي لحن:

خفي لحن (پټه غلطي) د هغو قواعدو پرېښودل چې د تورو د بنایست سره اړه لري. مثلاً هر کله چې د «را» حرف زور یا پېښ ولري «را» ډکه لوستل کېږي او که څوک هغه باریکه ولولي پټه غلطي بلل کېږي، یا دا چې په کوم ځای کې اخفاء یا اظهار ونه شي، او یا دا چې په یوه کلمه کې ادغام کېږي ادغام ونه شي بلکې د ادغام پر ځای اظهار تر سره شي، چې په پورته صورتونو کې خفي لحن مینځه راځي او داسې کول مکروه دي ځان ساتل ورڅخه پکار دي. نوبت: د حرف «را» احکام، اظهار، ادغام او نورو احکامو تفصیل وروسته را روان دی.

د حروفو مخرجونه (مخارج)

مخارج د مخرج جمع ده او مخرج د وتلو ځای ته وايي. د تجويد د علم په اصطلاح کې مخرج هغه ځای دی کوم چې توری یا حرف ورڅخه ادا کېږي. مخرجونه عموماً په دوه ډوله دي.

• اجمالی مخرجونه

• تفصیلی مخرجونه

اجمالي مخرجونه پنځه دي:

الحلق (ستونی).

اللسان (ژبه).

الشفتان (شونډې).

الخيضوم (د پزې آخري برخه).

الجوف (د خولې تشی).

د تفصیلي مخرجونو په شمیر کې د علماء کرامو تر مینځ اختلاف دی:

لومړی قول: د جمهورو قرآء کرامو په نزد د تفصیلي مخرجونو شمیر اوولس (۱۷) دی.

دوهم قول: د سیبویه او الشاطبي په نزد د تفصیلي مخرجونو شمیر (۱۶) دی ځکه چې د هغوی په نزد «جوف» مخرج نه دی. دریم قول: د قرآء په نزد د تفصیلي مخرجونو شمیر (۱۴) دی ځکه د هغه په نزد «جوف» مخرج نه دی او همدارنگه د «لام، راء، نون» مخرج یو بولي.

راجح او جمهور قول دا دی چې د حروفو د مخرجونو شمیر اوولس (۱۷) دی چې ان شاء الله په تفصیل سره به بیان شي.

مخکې لدې چې د حروفو مخرجونه وپېژنو لومړی باید د یوه حرف د مخرج د ادا کولو طریقه زده کړو هغه داسې ده کله چې د

یوه حرف مخرج معلومو لومړی همغه حرف ساکنو (زور، زبر او پېښ یې لرې کوو) او یوه زور لرونکې همزه ورباندې

داخلوو هر چېرې چې آواز ختم شي همغه د حرف مخرج دی.

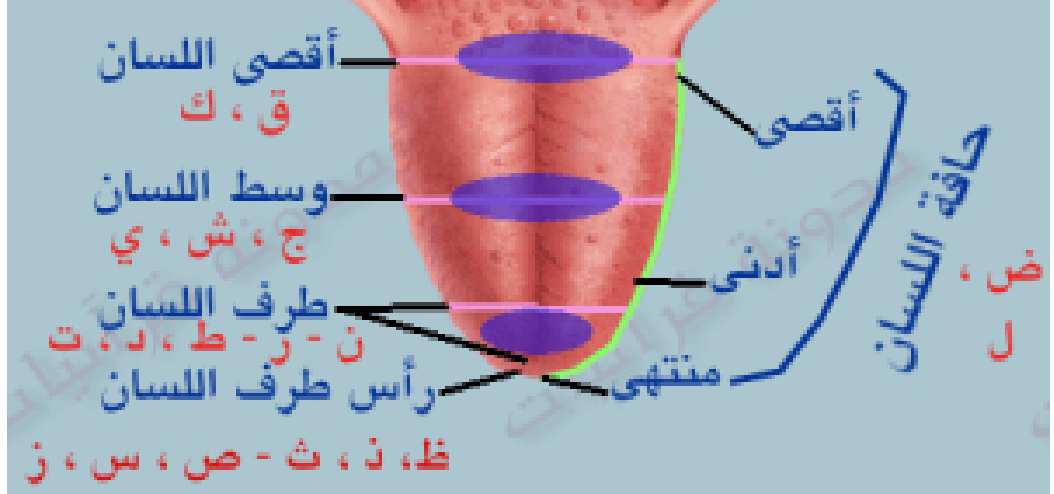
مثلاً که زور لرونکې همزه (أ) پرساکنه ب (ب) داخله کړو نو (أب) ترې جوړېږي، او کله یې چې تلفظ کړو نو معلومېږي چې د

(ب) مخرج د دواړو شونډو تر مینځ دی کله چې سره ولگېږي.

مخکې لدې چې د حروفو مخرجونه بیان کړو لومړی باید د ژبې برخې او د غاښونو نومونه او تفصیل بیان کړو ځکه څو پورې چې

د ژبې برخې او غاښونه ونه پېژندل شي تر هغه پورې د مخارجو پېژندل گران دي.

- أقسام اللسان (د ژبې برخې او ډولونه):
- أقصى اللسان (د ژبې آخري برخه).
  - وسط اللسان (د ژبې منځنۍ برخه).
  - حافة اللسان (د ژبې اړخ).
  - طرف اللسان (د ژبې باندنۍ برخه).
  - رأس اللسان (ژبې سر يا څوکه).

الأسنان(غابوننه):

د بالغ انسان د غابوننو شمیر زیاتره (۳۲) وي چې (۱۶) یې په پورتنۍ او (۱۶) په لاندینۍ زامه کې ځای لري.

غابوننه عموماً پر څلورو برخو ویشل شوي دي(ثنایا ، رباعیات ، انیاب ، اضراس).

۱ - ثنایا غابوننه : مخامخ څلور غابوننه دي چې پورته یې ثنایا علیا او کنبته ته یې ثنایا سفلی بلل کیږي او ټول څلور کیږي چې دوه یې پورته اودوه یې بنسکته موقعیت لري.

۲ - رباعي(یا رباعیات) غابوننه: د ثنایا غابوننو تر څنګ چې یو بڼي اړخ ته او بل هم کین اړخ ته واقع وي دوه په پاسنۍ زامه او دوه په لاندینۍ زامه کې موقعیت لري چې ټول څلور کیږي.

۳ - انیاب غابوننه : د رباعي غابوننو بڼي او کین اړخ ته دوه پورته او دوه کنبته غابوننه دي چې ټول څلور کیږي (ناب په عربي کې نېښ یا میخ شکله ته وایي یعنی ډیر تیز یا تیره غابوننه دي).

۴ - اضراس غابوننه: اضراس شل غابوننه دي چې لس یې په پورته زامه کې او لس یې په بنسکته زامه کې موقعیت لري چې پر دریو برخو ویشل شوي دي:

الف) ضواحک: ضواحک څلور غابوننه دي چې د انیابو په څنګ کې موقعیت لري (دوه یې پورته اودوه یې بنسکته دي).

ب) طواحن : طواحن د ضواحکو په څنګ کې دولس (۱۲) غابوننه دي چې شپږ یې پورته او شپږ یې بنسکته موقعیت لري چې دا غابوننه د ژړندې دغابوننو په نامه هم یادېږي.

ج) نواجذ : نواجذ څلور آخري غابوننه دي چې د طواحنو په څنګ کې موقعیت لري دوه یې پورته اودوه یې بنسکته دي.

الأسنان

- الثنایا 4
- الرباعیات 4
- الأنیاب 4
- الضواحک 4
- الطواحن 12
- النواجذ 4

د تورو مخارج

په تير درس کې د ژبې د حصو او غاښونو بيان وشو چې د مخارجو د پيژندو لپاره مهم دي ، اوس د حروفو مخارج په تفصلي ډول بيانېږي:

اول: الحلق (ستونی):

په حلق کې درې مخرجونه دي (د حلق پيل، وسط يا د حلق منځ ، د حلق پای).

له ستوني يا حلق څخه شپږ حروف په لاندې ډول ادا کېږي:

د حلق له شروع يا اولي برخي څخه يعنې د خولې له طرفه “غ” او “خ” ادا کېږي لکه: (أغ) (أخ).

د حلق له منځنۍ برخې څخه “ع” او “ح” ادا کېږي لکه: (أع) (أح).

د حلق له آخري برخې څخه يعنې د سينې له طرفه “همزه” او “ها” ادا کېږي لکه (أه) (أه) —

پدې هکله يو شاعر داسې وايي:

حرف حلقی شش بود ای باوفا همزه ها وعین حا وعین وخا

دوهم: اللسان(ژبه):

په ژبه کې لس مخرجونه دي چې ۱۸ حروف ورڅخه ادا کېږي.

۱- د “ق” مخرج:

کله چې د ژبې پای يا آخره برخه له نرم تالو سره ولگېږي د “ق” توری ادا کېږي.

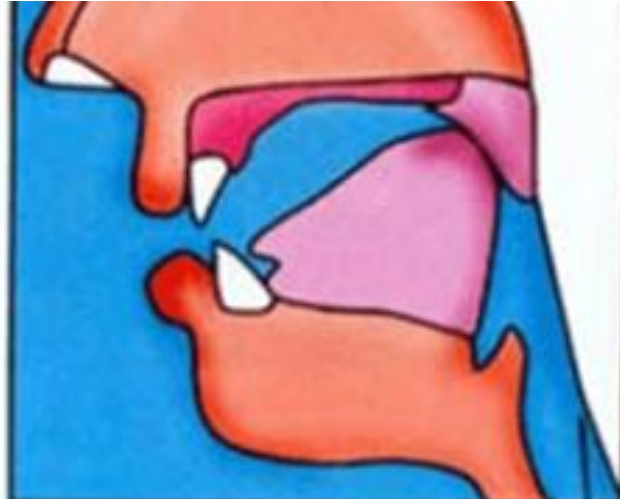
۲- د “ک” مخرج:

د “ک” مخرج هم د “ق” په څير د ژبې پای له تالو سره لگېدو سره تلفظ کېږي مگر دومره توپير دی چې د قاف له مخرج څخه

لږ بيرون د خولې طرف ته او د هغه د تلفظ پر مهال کوچنۍ ژبه آزاده وي او د ژبې په پای پورې نه سرينېږي.

(ق)

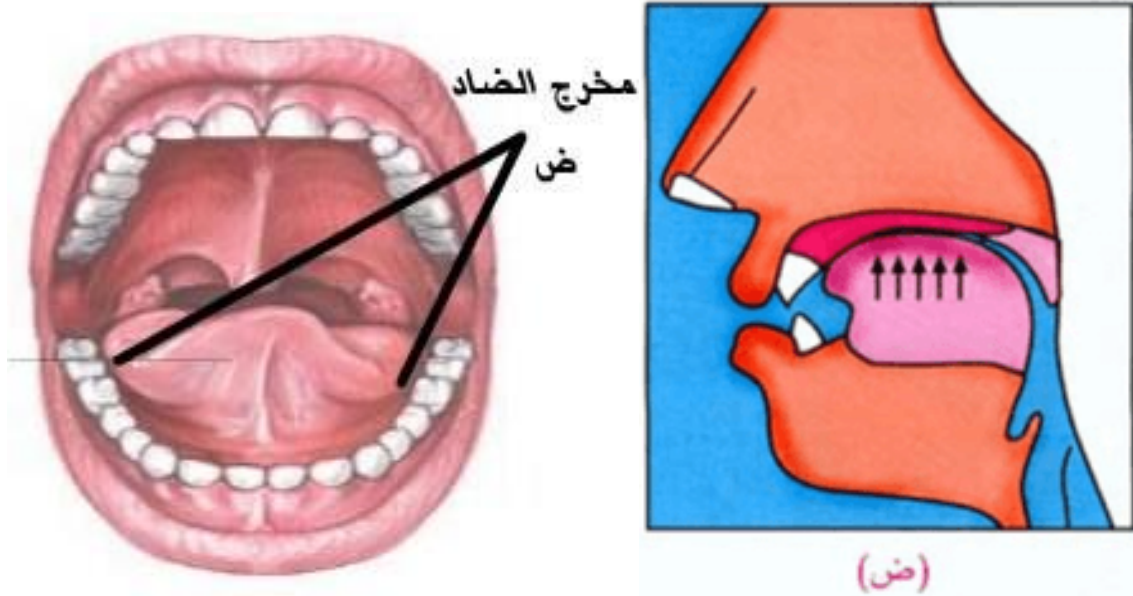
(ک)

۳- د "ض" مخرج:

کله چې د ژبې یو اړخ له بڼې یا چپ طرف پاس اضراس غابښونو له داخلي دیوال یا څنگ سره ولگول شي د "ض" توری تلفظ کېږي، البته له چپې خوا څخه یې ادا کول آسانه دي. مگر له بڼې خوا څخه یې ادا کول زیات دی.

إحدى حافتي اللسان مع ما يحاذيها من الأضراس العليا: ومنه يخرج أدق حروف العربية نطقا وهو حرف الضاد (ض). وخروج الضاد من حافة اللسان اليسرى أسهل وأكثر استعمالا من الحافة اليمنى (برنامج الأحكام التجويد). خو پام باید وشي چې ض د "ط" او "ذ" په څیر ادا نه شي.

۴- د "ل" مخرج:

کله چې د ژبې بیروني برخه یا «طرف اللسان» د پاس ثنایا غابښونو له تالو سره ولگول شي د "ل" توری ادا کېږي. مخرج لام ، طرف اللسان مع أطراف الثنیا العليا (کیف تحفظ القرآن / دوکتور مصطفی مراد).

او ځینې علماء کرام وايي: کله چې د ژبې بیرونی طرف یا د ژبې اړخ د پاسنیو ثنایا ، انیاب ، رباعي او ضاحک له تالو سره ولگول شي د "ل" توری ادا کېږي.

إحدى حافتي اللسان (أو كلتاهما) مع ما يحاذيها من لثة الأسنان العليا (لثة الضاحكين والنايين والرباعيتين والثنييتين): ويخرج منه حرف اللام (ل). (برنامج الأحكام التجويد).

۵- د "ن" مخرج:

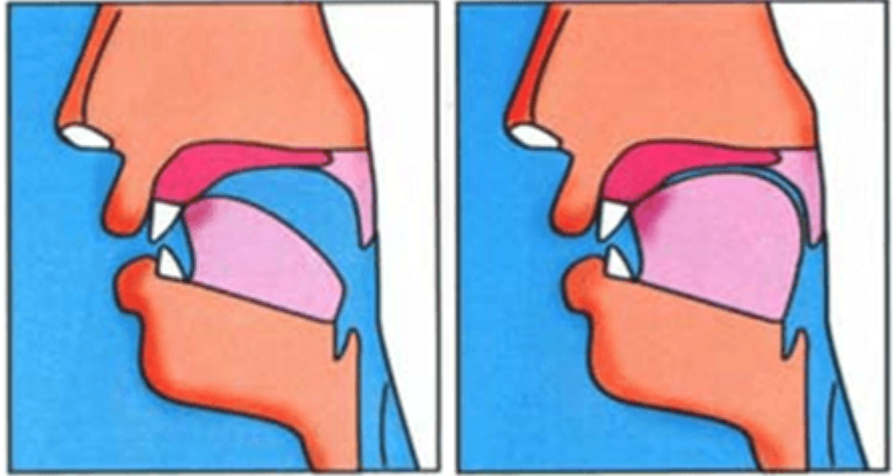
کله چې د لام د مخرج نه لږ کښته د ژبې بیرونی برخه (چې په عربي کې ورته طرف لسان او په فارسي کې ورته نوک زبان وايي) د پاس تالو سره د ثنایا ، رباعیاتو غابښونو مخامخ ولگول شي د "ن" توری ادا کېږي.

۶- د "ر" مخرج:

کله چې د ژبې نوک یا طرف لسان او د هغه د شاه څه برخه د پاس غابښونو (ثنایا ، رباعیاتو) د تالو سره ولگول شي د "ر" توری ادا کېږي.

۷- د "ذ، ت، ط" مخرج:

کله چې د ژبې نوک د پورته ثناياوو له بيخ سره ولگيږي د "د"، "ت" او "ط" نوري ادا کيږي، خو دومره توپير شته چې د "ط" حرف د استعلاء د صفت د لرلو له کبله ډک ادا کيږي او د "ذال" او "ثا" حروف تش يا باريک ادا کيږي.

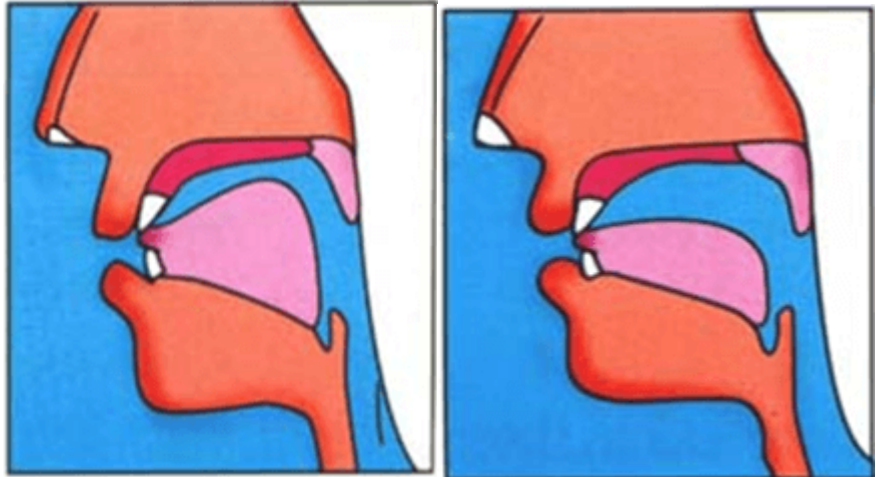

(ت، د)

(ط)

۸- د "ذ، ث، ظ" مخرج:

کله چې د ژبې نوک د پورته ثناياوو له څوکې (سر) سره ولگيږي د "ذ، ث، ظ" حروف ادا کيږي خو دومره توپير شته چې د "ظ" حرف د استعلاء د صفت د لرلو له کبله ډک ادا کيږي او د "ذال" او "ثا" حروف تش يا باريک ادا کيږي.

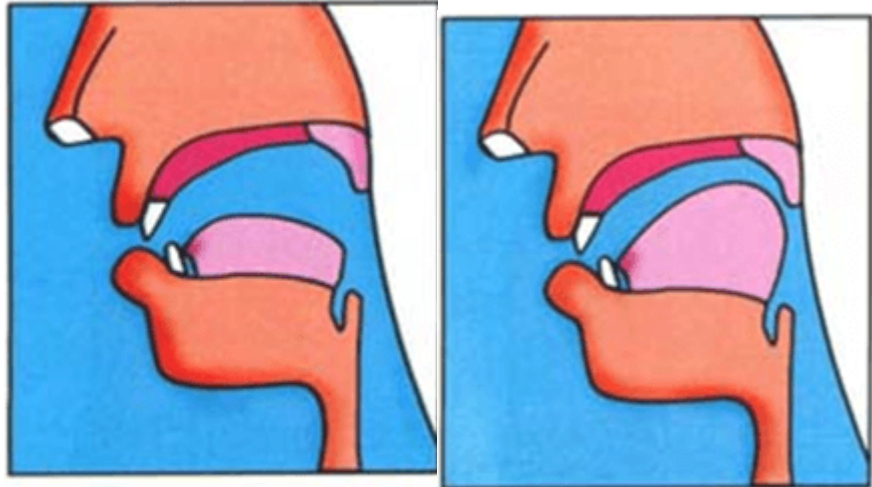

(ظ)

(ث، ذ)

۹- د"س،ز،ص" مخرج:

کله چې د ژبې څوکه د لاندنيو ثناياوو د داخل طرف سره ولگول شي نو د "ز،س،ص" توري ادا کيږي خو دومره توپير شته چې د"ص" حرف د استعلاء د صفت د لرلو له کبله ډک ادا کيږي او د "ز" او "س" حروف تش يا باريک ادا کيږي.

(ز،س)

(ص)

۱۰- د"ج،ش،ي" مخرج:

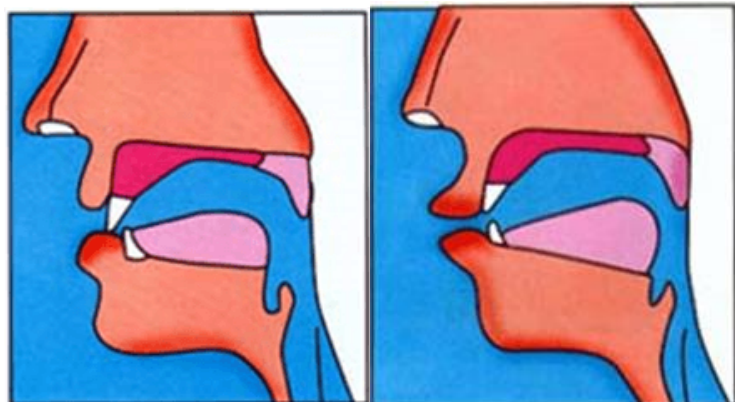
کله چې د ژبې منځنۍ برخه د د پاس تالو سره ولگيږي نو د "ج،ش،ي" توري تلفظ کيږي. او دلته د «ي» د حرف څخه غير مدي «ي» مطلب ده.

دریم: شونلې

په شونلېو کښې دوه مخرجونه دي: د "ف" مخرج او د "ب،م،و" مخرج چې څلور توري په لاندې ډول ورڅخه ادا کيږي:
 ۱- کله چې پاسنۍ او لاندینۍ شونلې سره ولگيږي د "ب" او "م" توري ادا کيږي خو دومره توپير شته چې "ب" د شونلېو له لاندې (داخل) طرف څخه او "م" د شونلېو له وچ(اندنۍ) طرف څخه ادا کيږي او د "م" په ادا کولو د خيشوم مخرج هم برخه اخلي.

او کله چې دواړه شونلې د گل د غوټۍ په څېر راغونډې شي او سره ونه لگول شي بې مده "و" ادا کيږي.

۳- کله چې د لاندینۍ شونلې گيډه د پورته ثنايا غاښونو له څوکو سره ولگول شي د "ف" توري ادا کيږي.

(ف)

(و)

خلورم: خيشوم (دپوزي بيخ يا دپوزي آخره برخه).

له خيشوم څخه غڼه ادا كېږي (غڼه هغه آواز ته وايي چې د غرڅه له آواز سره مشابه وي يعنې كله چې غرڅه خپل بچي ته آواز كوي نو آواز يې له غڼي سره مشابه وي) ، كله چې نون او ميم مشدد واقع شي نو او يا غڼه لرونكې ادغام مينځته راشي ، غڼه ادا كېږي.

پنځم : جوف (د خولې داخلي خاليگاه).

له دغه ځای څخه درى مد لرونكي توري ادا كېږي.

۱- و” كله چې ساكن وي او له هغه څخه مخكې حرف پيښ ولري لکه “المغضوب“

۲- “” كله چې ساكنه وي او مخكې حرف يې زير ولري لکه “ نستعين“

۳- الف” كله چې ساكن وي او له هغې مخكې حرف زور ولري لکه “ قَالَ .”

چې ښه مثال يې (نُوحِيهَا) دى.

د مخارجو د لنډيز جدول

شميره	عام مخرج	د مخارجو شمير	خاص مخرج	الحروف توري	مسلسل نمبر
۱	الحلق (ستونى)	۱	اقص الحلق (د ستوني آخري برخه)	ه ، ها	۱
		۲	وسط حلق (د ستوني مينځني برخه)	ع، ح	۲
		۳	أدنى الحلق (د ستوني لومړۍ برخه)	غ، خ	۳
۲	اللسان ژبه	۱	اقصى اللسان (كله چې د ژبې پای د نرم تالو سره ولگول شي).	ق	۴
		۲	د «ق» د مخرج سره نږدې لږ د خولې د باندي طرف ته.	ك	۵
		۳	وسط اللسان (كله چې د ژبې مينځنۍ برخه د مقابل تالو سره ولگول شي).	ج، ش، ي	۶
		۴	حافة اللسان (كله چې د ژبې يواړخ له ښي يا چپ طرف پاس اضراس غاښونو د داخلي ديوال سره ولگول شي).	ض	۷
		۵	طرف اللسان(كله چې د ژبې څوكه د پاس د ثنایا غاښونو د تالو سره ولگول شي).	ل	۸
		۶	طرف اللسان (كله چې د ژبې څوكه د پاس ثنایا ،رباعياتو د تالوسره ولگول).	ن	۹
		۷	طرف اللسان (كله چې د ژبې څوكه د پاس تالوسره د رباعياتو او ثنایاوو غاښونو مينځ كښي ولگول شي).	ر	۱۰
		۸	طرف اللسان (كله چې د ژبې نوک د پورته ثنایاوو له بيخ سره ولگيږي).	د، ت، ط	۱۱

۱۲	ظ، ذ، ث	طرف اللسان (کله چې د ژبې نوک د پورته ثنایاوو له څوکې (سر) سره ولگيږي).	۹		
۱۳	س، ص، ز	رأس اللسان (کله چې د ژبې څوکه د لاندنيو ثنایاوو د داخلي طرف سره ولگيږي).	۱۰		
۱۴	و، م، ب	مابين الشفتين (کله چې پاسني او لاندینی شونډې سره ولگيږي).	۱	الشفتان	۳
۱۵	ف	کله چې لاندې شونډه د پاس غاښونو سره ولگول شي.	۲	شونډې	
۱۶	ا، و، ي	الجوف (د خولې تشې څخه راوځي)	۱	جوف	۴
۱۷	غنه	الخيشوم (د پوزې له پيخ څخه راوځي).		الانف	۵
				پوزه	

تمرین :

- ۱- د قصی اللسان د ژبې کومه برخه ده او ددې برخې څخه کوم حروف ادا کيږي؟
- ۲- د (ضاد) د حرف منخرج بیان کړئ او د (طاء او ذال) حروفو د ادا کولو سره یې څه فرق دی.
- ۳- د (ذال) د حرف منخرج بیان کړئ او د (زاء) د حرف سره په ادا کولو کې څه توپیر لري؟
- ۴- د (حاء) او (هاء) د حروفو په ادا کولو کې څه فرق دی؟
- ۵- د (سین) او (صاد) د حروفو په ادا کولو کې څه فرق دی؟
- ۶- د (طاء) منخرج کوم دی او (تاء) سره کوم فرق لري او که نه؟

د ساکن نون او تنوین احکام

ساکن نون هغه دی چې حرکت (زور، زیر او پینښ) ونه لري یعنی غړوندی واله "ن" دی او تنوین دوه زورونه، دوه زیرونه او دوه پینونو (ـَـ ِـ ُـ) ته وايي.

ساکن نون او تنوین څلور احکام لري چې عبارت دي له: ادغام، اقلاب، اخفاء او اظهار.

۱- ادغام:

ادغام په لغت کې د یو څیز په بل څیز کې داخلولو ته ویل کيږي.

او دعلم تجوید په اصطلاح کې کله چې د ساکن نون یا تنوین څخه وروسته د "یرملون" (ی، ر، م، ل، و، ن) د تورو څخه کوم یو توری راشي نو هلته ادغام کيږي او دا ډول ادغام دوه ډوله دی: الف: غنه لرونکی . ب: بې غنی ادغام.

الف : غنه لرونکی ادغام:

کله چې د ساکن نون یا تنوین څخه وروسته د یمنو (ی، م، ن، و) له تورو څخه کوم توری راشي غنه لرونکی ادغام پکې کيږي.

ب : بي غني ادغام :

کله چې د ساکن نون يا تنوين څخه وروسته د ل (ل،ر) کوم يو توري راشي بي غني ادغام پکې کيږي.
دغه لرونکي ادغام مثالونه :

«ي : «مَنْ يَهْدِي - آيَةٌ يُعْرِضُوا»

«م : «مَنْ مَالٍ - قَرَارِ مَكِينٍ»

«و : «مَنْ وُجِدَ - يَوْمَئِذٍ وَاجِفَةٌ»

«ن : «عَنْ نَفْسٍ - الی شَيْءٍ نُكْرٍ»

د بي غني ادغام مثالونه :

«ل : «إِنْ لَبِثْتُمْ - مَتَاعًا لَكُمْ»

«ر : «مِنْ رَبِّكُمْ - مَثَلًا رَجُلًا»

استثناءات:

- ۱ - د ادغام لپاره دا شرط دی چې مدغم به په يو کلمه کې او مدغم فيه به په بله کلمه کې وي مگر که چېرې په يوه کلمه کې وي هلته اظهار مطلق تر سره کيږي او په قرآنکريم کې څلور ځايونه داسې دي لکه: «الدنيا، صنوان، فنوان، نبیان.»
- ۲ - کله چې په ساکن نون او ميم وقف وشي نو اظهار مطلق واجب دی.
- ۳ - ځينې ځايونه د نون ساکن او تنوين له قواعدو څخه مستثنی دي لکه: [يس * وَالْقُرْآنِ الْحَكِيمِ]، [ن وَالْقَلَمِ وَمَا يَسْطُرُونَ].
د امام شاطبي په نزد د وصل په حالت د سين نون (يس) کې او همدارنگه دوهم آيت شريف کې حرف نون کې اظهار تر سره کيږي.

په عمومي توگه د ادغام اقسام:

د صرفيانو په اصطلاح کې که دوه همجنس توري په يوه کلمه کې په پر له پسې توگه راشي په داسې حال کې چې لومړی يې ساکن او دوهم متحرک وي نو ادغام مينځ ته راځي لومړی توری په دوهم کې مدغم کيږي او دا ډول ادغام په دري ډوله دی:

۱ - د جنسينو ادغام:

که دوه توري له يوجنس (يو منخرج) څخه په يوه کلمه کې په پرله پسې توگه راشي چې اول يې ساکن او دوهم يې متحرک وي نو ساکن حرف په متحرک کې مدغم کيږي چې دپته د جنسينو ادغام ويل کيږي لکه:

قَدَّتَيْنِ - اِرْكَبْ مَعَنَا - يَلْهَثُ ذَلِكَ - وَدَّتْ طَائِفَةٌ.

په پورته مثالونو کې د (دال ، تاء) ، (باء ، ميم) ، (تاء ، ذال) او (تاء ، طاء) حروف له يو منخرج څخه دي چې يو په بل کې مدغم شوي او د ادغام نېښه يې شد دی.

۲- د مثلینو ادغام:

که دوه یوشان توري په یوه کلمه کې په پرله پسې ډول راشي چې اول یې ساکن او دوهم یې متحرک وي نو ساکن حرف په متحرک کې مدغم کېږي چې دینه د مثلینو ادغام وایي : لکه:

فَمَا رَبَّحَتْ تِجَارَتُهُمْ - وَقَدْ دَخَلُوا - وَذَا النُّونِ إِذْ ذَهَبَ مُغَاضِبًا

۳- د متقارینو ادغام:

که دوه داسې توري په یوه کلمه کې په پرله پسې راشي چې مخرجونه یې سره نژدې وي پداسې ډول چې اول یې ساکن او دوهم یې متحرک وي نو ساکن حرف په متحرک کې مدغم کېږي چې دینه د متقارینو ادغام ویل کېږي لکه. ساکن (قاف) په (کاف) کې چې مخرجونه یې سره لڼو دي لکه:

أَلَمْ نَخْلُقْكُمْ مِّنْ مَّاءٍ مَّهِينٍ.

ساکن (لام) په (راء) کې : [وَقُلْ رَبِّ زِدْنِي عِلْمًا]

ساکن (نون) په (راء) کې لکه : [أُولَئِكَ عَلَىٰ هُدًى مِّن رَّبِّهِمْ]

لاندې حالات ورڅخه مستثنی دي ځکه چې دلته سکنه ادا کېږي:

[كَأَلَّا بِلِسَانٍ رَّانٍ عَلَىٰ قُلُوبِهِمْ مَا كَانُوا يَكْسِبُونَ] (سوره: المتففين).

[وَقِيلَ مَنْ رَاقٍ] (سوره: القيامة)

قاعده : د هغه ادغام چې لومړی توری یې ساکن او دوهم متحرک وي حکم واجب دی.

لکه: فاضرب بعصاك الحجر

قاعده : که د متمثلینو په ادغام کې لومړی او دوهم توری دواړه متحرک وي نو هلته ادغام کول جایز دي لکه: «لاتأمننا» چې په اصل کې «لاتأمننا» ؤ د عاصم رحمه الله په نزد جایز ادغام په ټول قرآن کې همدا یو ځای د لاتأمننا په کلمه کې دی. او که چېرته لومړی توری متحرک او دوهم ساکن وي هلته ادغام کول منع دي لکه یغضضن دا ځکه چې لومړی توری قوی متحرک دی او دوهم توری چې ساکن دی ضعیف دی چې د ادغام تحمل نلري. د ادغام په وجه د ادغام دوهم توری ځني وخت په مکمل ډول له مینځه ځي او د ځینو آواز پاتې کېږي چه دوه قسمه دی.

کامل ادغام:

هغه ادغام دی چې کله دوه توري چې لومړی ساکن او دوهم متحرک وي مدغم شي تر ادغام وروسته د لومړي توري د تلفظ کولو هيڅ اثر پاتې نه شي لکه:

أَجِيبَتْ دَعْوَتُكُمَا - مِّن رَّبِّهِمْ

ليدل کيږي چې د (تاء) لفظاً او صفتاً نه تلفظ کيږي يا لکه:

أَوْلَيْكَ عَلَى هُدًى مِّن رَّبِّهِمْ

دا ډول ادغام په قرآنکريم کې په مشدد ډول ښودل شوی وي .

ناقص ادغام:

د دوو تورو داسې ادغام چې لومړی ساکن او دوهم متحرک وي تر ادغام وروسته د لومړي ذاتاً څه اثر پاتې ولې صفت يې باقي وي ، يا په بل عبارت کله چې لومړی حرف د يو څو صفاتو سره په دوهم حرف کې مدغم شي دینته ناقص ادغام وايي .
مثال:

وَمَا لَهُمْ مِّنَ اللَّهِ مِن وَّاقٍ ، مَن يَقُولُ

ليدل کيږي چې نون په (واو) او (ياء) مدغم شوی دی مگر د غني صفت يې پر ځای پاتې دی چې داسې تلفظ کيږي:

مِنْ وَّاقٍ

مَنْ يَقُولُ

اقلاب ، اظهار او اخفاء

اقلاب:

اقلاب لغتاً يو څيز په بل څيز بدلولو ته وايي او د علم تجويد په اصطلاح کې کله چې د ساکن نون او يا تنوين څخه وروسته د “ب” توري په کومه کلمه کې راشي نو تنوين يا ساکن نون په واره ميم بدلېږي او غنه پکې ضروري وي .

مثال: **مِنْ بَعْدِ - سَمِيعٌ بِصِيرٌ**

اظهار:

اظهار په لغت کې څرگندولو ته وايي، او د علم تجويد په اصطلاح کې د دوه تورو جلا کول دي، داسې چې د ساکن نون او تنوين څخه وروسته د حلقی حروفو (ه، ه، ع، ح، غ، خ) څخه یو توری راشي، ساکن نون یا تنوين اظهارېږي يعنی بنسټه او له وروستي توري څخه جلا تلفظ کېږي نون په طبعی شکل له خپل منخرج څخه ادا کېږي، ځکه چې نون د خولې له ابتدا څخه را وځي، او حلقی حروف په حلق کې ادا کېږي چې فاصله یې یو تر بله ډیره ده.

مثالونه:

ع :	يِنَّاوْنَ	مِنْ أَمْرِهِمْ	كُلُّ آمَنَ
ه :	مِنْهُمْ	إِنْ هُوَ	فَرِيْقًا هَدِي
ع :	أَنْعَمْتَ	مَنْ عَمِلَ	سَمِيعٌ عَلِيمٌ
ح :	تَنْحِتُونَ	فَمَنْ حَجَّ	حَكِيمٌ حَمِيدٌ
غ :	فَسَيُنْغِضُونَ	مِنْ غِلٍّ	قَوْلًا غَيْرَ
خ :	الْمُنْحِقَةَ	مِنْ خَيْرٍ	حَكِيمٌ خَيْرٌ

اخفاء:

اخفاء په لغت کې پټولو ته وايي او د علم تجويد په اصطلاح کې کله چې د اظهار، ادغام او اقلاب له حروفو څخه پرته د هجاء د نورو پنځلسو (ت، ث، ج، د، ذ، ز، س، ش، ص، ض، ط، ظ، ف، ق، ک) تورو څخه یو توری د ساکن نون یا تنوين څخه وروسته راشي نو دغې سره اخفاء پکې کېږي.

يعنی د ساکن نون یا تنوين د ادا کولو منخرج د اخفاء د حرف منخرج ته وړل کېږي او هلته ادا کېږي. يا په بل عبارت کله چې د اخفاء توري له ساکن نون او تنوين څخه وروسته راشي نو ساکن نون یا تنوين په متوسط ډول د اظهار او ادغام تر منځ ادا کېږي.

ص : يَنْصُرْكُمْ رِيحاً صَرْصِراً

ذ: مَنْذِرٌ سِرَاعاً ذَلِكْ

همداسې د هجاء د نورو حروفو لپاره:

ادغام		
د ساکن توري داخلېدل په محرک توري کې چې د يو مشدد توري په توگه لوستل کېږي. دوه ډوله دي : ۱- غنه لرونکی ۲- پرته له غنې		
حروف	مثالونه	
	ساکن نون	تنوین
ي	مَنْ يَقُولُ	و فرَقٌ يَجْعَلُونَ
ن	مَنْ نَعَمَةٌ	يَوْمَئِذٍ نَاعِمَةٌ
م	وَأَنْ مِنْ شَيْءٍ	عَذَابٌ مُّقِيمٌ
و	مَنْ وَلِي	يَوْمَئِذٍ وَاهِيَةٌ
ل	مَنْ لَدُنَا	فَسَلَامٌ لَكَ
ر	مَنْ رَبِّهِمْ	غَفُورٌ رَحِيمٌ

اقلاب		
د ساکن نون او تنوین بدلول په میم باندې سره له غنې او حرف باء		
حروف	مثالونه	
	ساکن نون	تنوین
ب	مَنْ بَعْدَ	سَمِيحٌ بِصِيرٌ
نون او تنوین ځکه په میم بدلېږي چې «م» مخرج د «باء» د مخرج سره مشترک دی او همدارنگه د «م» توری د «نون» سره په غنه کې مشترک مخرج لري.		

اظهار

د غڼې څخه پرته د اظهار د تورو او نون حرف څرگند او ښکاره لوستل

حروف	مثالونه	
	ساکن نون	تنوین
ء	يَنَّاوَن	كَلَّ آمَن
هـ	مَنَّهُم	جَرَفِ هَار
ع	مَنْ عَمَل	حَقِيقٌ عَلِي
ح	مَنْ حَاد	عَلِيمٌ حَكِيم
غ	مَنْ غَل	قَوْلًا غَيْر
خ	الْمُنْحَنَقَةُ	يَوْمئذٍ خَاشِعَةٌ

اخفاء

د ادغام او اظهار تر منځ حالت دی د تشدید څخه پرته غڼه

حروف	مثالونه	
	ساکن نون	تنوین
ص	يَنْصُرْكُمْ	رِيحًا صَرَّصِرًا
ذ	مَنْذِر	سِرَاعًا ذَلِك
ث	مَنْ ثَمْرَةَ	جَمِيعًا ثَم
ك	مَنْ كَل	عَادًا كَفَرُوا
ج	مَنْ غَل	شَيْئًا جَنَات
ش	الْمُنْحَنَقَةُ	عَلِيمٌ شَرَع
ق	يَنْقَلِبُونَ	سَمِيعٌ قَرِيب
س	مَنْ سَبِيل	بَشَرًا سَوِيَا
د	أَنْدَادَا	قَنَوَانٌ دَانِيَةٌ
ط	يَنْطِقُونَ	صَعِيدًا طَيِّبَا
ز	فَأَنْ زَلْتُمْ	يَوْمئذٍ زُرْقَا
ف	وَأَنْ فَاتَكُمْ	عَمِيٌّ فَهَم

ت	مَنْتَهون	جَنَاتٍ تَجْرِي
ض	مَنْ ضَلَّ	مَسْفِرَةً ضَاكِحَةً
ظ	مَنْ ظَهَرَ	ظِلًّا ظَلِيلًا

د ساکن میم احکام

ساکن میم دری احکام لری ادغام، اخفاء او اظهار

۱- ادغام :

ساکن میم فقط په میم کې ادغامیږي .

کله چې د ساکن میم نه وروسته بل متحرک میم راشي نو میم په میم کې مدغم کیږي او د یوه الف یا دوو حرکتونو په اندازه غږه پکې کیږي . لکه :

(أَمْ مِّنْ) (وَمِنْهُمْ مِّنْ) (كَمْ مِّنْ) (لَهُمْ مَغْفِرَةٌ) .

۲- اخفا :

کله چې له ساکن میم نه وروسته د (ب) حرف راشي له غږ سره اخفا کیږي چې د پته شفوي اخفا هم ویل کیږي یعنی شونډې به د یوه وینته په اندازه فاصله لري او مکملی به نه سره لگیږي .

احکام تجوید لیکي چې که د میم نه وروسته د (ب) حرف راشي اخفا او اظهار دواړه روا دي مگر اخفاء کول غوره دي .
مثال :

(هُمْ بَارِزُونَ) (كَلْبُهُمْ بَاسِطٌ) (إِنَّ رَبَّهُمْ بِهِمْ) .

۳- اظهار :

د ادغام او اخفا حروفو (م، ب) پرته نور شپږویشتم حروف که له ساکن میم وروسته راشي اظهار کیږي . یعنی ساکن میم له غږی پرته ښکاره او له خپل منخرج څخه ادا کیږي .

لکه : **أَنَّ لَهُمْ جَنَّتٍ - أَمْ حَسِبْتُمْ أَنْ تَدْخُلُوا - الْحَمْدُ لِلَّهِ ، لَهُمْ فِيهَا**

خو د نورو حروفو په پرتله په (و، ف) تورو کې د منخرج د اختلاف په وجه اشد اظهار کیږي لکه : په “و” کې اَمْوَالٍ او په “ف” کې كَيْدُهُمْ فِي تَضَلُّلٍ

د ساکن میم احکامو لنډیز

ادغام	
کله چې د ساکن میم وروسته متحرک میم راشي ادغام صورت نیسي چې د متمثلین ادغام بلل کیږي.	
حرف	مثال
م	و منهْم من - کم من - أم من
دې ادغام ته متمثلین ادغام وايي ځکه دواړه توري یو شان د یو مخرخ څخه دي او همارنگه ادغام ضعیف هم بلل کیږي ځکه چې اول یې ساکن او دوهم یې متحرک دی.	
اخفاء	
کله چې د ساکن میم وروسته د باء حرف راشي اخفاء میخته راځي چې یوازې په دوو کلمو کې میخته راځي.	
حرف	مثال
ب	هم بارزون - کلبهم باسط
اظهار	
کله چې د ساکن میم وروسته د «باء او میم» حروفو پرته د هیجا نور حروف راشي هلته اظهار کیږي ، یعنې د غني پرته څرگند لوستل کیږي	
مثالونه	
أم امنتم - یمترون - أن لهم جنات - أم خلقوا	

مشدد نون او میم

حروف	مثال		
	په حروفو کې	په افغالو کې	په اسماء کې
ن	انَّ	تظنون	منَّا
م	نمَّ	دمرناهم	همَّاز
حکم : د دوو حرکتونو په اندازه غنه کول.			

غُنه :

غُنه هغه آواز دی چې له خیشوم (د پوزې له وروستی-برخي) څخه راوځي او د یوه الف یا دوو حرکتونو په اندازه کش کول کیږي .

یو حرکت دومره وي لکه خلاصه ګوته چې بنده شي یا تړل شوي ګوته چې خلاصه کړل شي .

غنه په میم مشدد ، میم مدغم او میم اخفاء ، نون مشدد ، نون مدغم نون اخفاء او تنوین کې تر سره کیږي

غنه لره پنځه مراتب دي :

- ۱- المشدد (شد لرونکي ميم او نون کې کامله غنه تر سره کېږي) .
- ۲- المدغم (د ادغام په صورت کې کامله غنه تر سره کېږي) .
- ۳- المخفي (د اخفاء نون او تنوين او اخفاء شفوي او انقلاب په صورت کې کامله غنه د دوو حرکتونه په اندازه تر سره کېږي) .
- ۴- الساكن المظهر (کله چې نون ساکن وروسته حلقې حروف وي په نون کې ناقصه غنه تر سره کېږي او د شفوي اظهار په صورت په ميم کې ناقصه غنه ادا کېږي) .
- ۵- المتحرک (په نون او ميم متحرک کې ناقصه غنه تر سره کېږي) .

د مد احکام، لومړي برخه

د مد احکام

مد په لغت کې کش کولو ته وايي او د تجويد په اصطلاح کې د مد د تورو صوت ته له طبعي اندازې زيات کش کولو ته مد وايي

د مد توري درې دي (الف، واو، ياء) يعنی چې کله “الف” ساکن ماقبل حرف يې فتحه يا زور ولري لکه: قَالَ.

او چې کله “واو” ساکن ماقبل يا مخکيني حرف يې ضمه يا پيښ ولري لکه: يَقُول

او چې کله “يا” ساکنه ماقبل حرف يې کسره يا زير ولري لکه: قِيل

هر کله چې له دغو دريو حروفو وروسته همزه يا سکون راشي د مد توري له طبعي اندازې زيات کش کول کېږي.

يعنی د مد سبب دوه شيزونه دي همزه – سکون.

قصر (لنډول) قصر د مد ضد دی چې پدی حالت کې د مد حروف په طبعي ډول کش کول کېږي او زيات نه پکې کېږي يعنی د

يوه الف يا دوو حرکتونو په اندازه کش کول کېږي دا ځکه چې د مد له حروفو وروسته د مد سبب (همزه او يا سکون) نه وي راغلي.

مد عموماً په دوه ډوله دی.

لومړي- اصلي (طبعي) مد

دوهم- فرعي يا طويل مد

لومړی- اصلي يا طبعي مد:

طبعي مد هغه مد دی چې له مدي حروفو (الف، واو، ياء) وروسته همزه يا سکون نه وي راغلی چې د قصير يا اصلي مد په نامه هم

ياديږي چې د يو الف يا دوه حرکتونو په اندازه کش کول کېږي.

دوهم- فرعي مد:

فرعي مد هغه مد دی چې له مدي حروفو وروسته سبب (همزه او سکون) راغلی وي، او دغه مد د طويل مد په نامه هم ياديږي.

د اصلي (طبيعي) مد ډولونه:

طبيعي يا اصلي مد په پنځه قسمه دی چې په لاندې ډول بيانېږي:

۱- مد بدل:

هغه مد دی چې په هغه کې دوی همزی متصل یو په بل پسې راغلی وي لومړۍ متحرکه او دوهمه یې ساکنه وي، دوهمه ساکنه همزه د مد په حرف یعنی "الف" او یا "ی" بدله شوي وي لکه: (آدم) چې دا په حقیقت کې (آدم) وو چې پدې کې دوهمه همزه د مد په حرف یعنی الف باندې بدله شوې او (آدم) ترېنه جوړ شوی، یا لکه: (ایماناً) چې دا په حقیقت کې (أماناً) وو چې پدې کې هم دوهمه همزه د مد په حرف یعنی "ی" باندې بدله شوې او (ایماناً) ترېنه جوړ شوی.

د مد بدل کش کول د دوو حرکتونو په اندازه جایز دي چې ځینې علماء کرام یې د کش کولو اندازه تر دوو حرکتونو زیاته گڼي او په مد فرعي کې یې شماری (المیسر المفید فی علم التجوید ص ۷۷).

۲- مد عوض:

کله چې په مفتوح یا زور لرونکي تنوین باندې وقف وشي نو زور لرونکي تنوین په الف باندې عوض کېږي چې په دې صورت کې د دوو حرکتونو په اندازه مد کول واجب دي لکه دغه قول د الله سبحانه و تعالی: [وَرَأَيْتَ النَّاسَ يَدْخُلُونَ فِي دِينِ اللَّهِ أَفْوَاجًا].

په « أَفْوَاجًا » چې کله وقف وشي « أَفْوَاجًا » لوستل کېږي او د دوو حرکتونو په اندازه کش کول کېږي.

۳- اصلي حرفي مد: دا هغه مد دی چې د مقطعاتو په ځینو حروفو کې راغلی وي، او دوه حرکتونه مد پکې کېږي لکه (حا، یا، طا، ها، را) چې دا حروف د (حی طهر) په کلمه کې جمع شوي دي.

۴- مد صله صغرای یا صله قصیر:

کله چې د "ها" ضمیر او "ها" اسم اشاره په یوه کلمه کې راغلی وي او له هغه څخه مخکې یا وروسته حرف متحرک وي نو د دوو حرکتونو په اندازه مد پکې ادا کېږي.

چې د پېښ په حالت کې د (واو) په شان لوستل کېږي او د زیر په حالت کې د (ی) په شان لوستل کېږي.

لکه دا قول د الله سبحانه و تعالی: وَامْرَأَتُهُ وَحَمَّالَةَ الْحَطَبِ (المسد).

او فرمائي: فَوَسَطْنَ بِهِ يَوْمَئِذٍ جَمْعًا (العاديات).

۵- مد تمکین: کله چې دوي "یا" گانې یا دوه "او" وونه په یوه کلمه کې راشي په داسې شکل چې اوله "ی" یا اول "او"

ساکن او دوهم متحرک وي نو په دې حالت کې هم دوه حرکتونه مد ادا کېږي چې دینته مد تمکین وایي او درې حالتونه لري:

الف: کله چې ساکن او وي ماقبل حرف یې پېښ ولري او د ماقبل مخکې حرف زور ولري لکه: {ءَأْمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ}

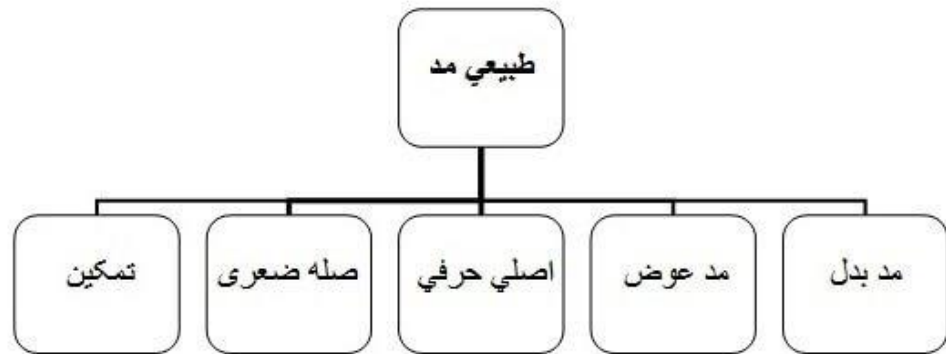
یا کله چې د ساکن یاه څخه مخکې متحرکه یاه راشي لکه: {فِي يَوْمَيْنِ}.

ب): کله چې مدي او د پېښ لرونکي او وروسته راشي لکه: {يَلُورُونَ}.

یا د زیر لرونکي یاه څخه وروسته مدي یاه راشي لکه: {يَحْيَى وَيَمِيتُ}.

ج): کله چې د زېر لرونکي مشددې یاه وروسته مدي یاه راشي لکه: {حُجَيْتُمْ ، النَّبِيِّينَ ، الْأَمِينِينَ}

په پورته درې واړو صورتونو کې تمکین مد ادا کېږي د دوو حرکتونو په اندازه کش کول کېږي.

د فرعي مد احكام

د فرعي مد ډولونه :

فرعي يا غير طبيعي مد هغه مد ته وايي چې د مد تر حروفو وروسته سبب راغلی وي چې سبب يې همزه يا سکون دی له دوه حرکتونو څخه زيات بيا تر شپږو حرکتونو پورې کش کول کېږي او فرعي مد په لاندې ډولو ويشل شويدي:

هغه مد چې سبب يې همزه وي په دوه ډوله دی:

۱- مد متصل واجب

۲- مد منفصل جايز

هغه مد چې سبب يې سکون وي ، دا هم په دوه ډوله دی:

۱- اصلي سکون

۲- عارضي سکون

د اصلي سکون له کبله مد په څلور قسمه دی :

مثقل کلمي ، مخفف کلمي ، مثقل حرفي او مخفف حرفي.

د عارضي سکون له کبله مد په دوه ډوله دی :

مد عارض لسکون ، مد لين لازم

فرعي يا غير طبيعي مد په لاندی ډول په تفصيل سره ذکر کېږي.

۱- متصل مد :

کله چې د مد له تورو وروسته همزه راشي او د مد حرف او همزه دواړه په يوه کلمه کې وي ، پدغه صورت کې د مد حرف د شپږو حرکتونو په اندازه کش کول کېږي ، د حفص په نزد څلور يا پنځو حرکتو په اندازه کش کول کېږي او حکم يې واجب دی

لکه : [: شَاءَ - جَاءَ - الْمَلَائِكَةُ] .

وينو چې په « شَاءَ » کې د الف چې د مد حرف دی وروسته همزه راغلي ده.

۲- منفصل مد :

کله چې د مد له حروفو وروسته همزه راشي او د مد حرف او همزه دواړه په يوه کلمه کې نه وي بلکې د مد حرف په يوه کلمه کې او همزه په بله کلمه کې راغلي وي منفصل (جلا) مد بلل کېږي ، چې د څلورو حرکتونو نه تر پنځو حرکتونو پورې کش کول کېږي او حکم يې جايز دی لکه:

[مَا أَنْزَلَ - أَنَا أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ]

۳- مثقل کلمي مد:

کله چې د مد حرف او سبب يې (سکون) دواړه په يوه کلمه کې راغلي وي او د مد سبب شد لرونکي توري وي يا د مد د حرف وروسته مشدد حرف راغلی وي د کلمي مثقل مد په نامه يادېږي لکه:

[وَلَا الضَّالِّينَ - الْحَاقَّةُ]..

په « الضَّالِّينَ » کې د الف چې د مد توري وروسته مشدد حرف چې لام دی راغلی دی. ددی مد حکم لازم دی يعنې د شپږو حرکتونو پورې کش کول کېږي.

۴- مخفف کلمي مد :

کله چې د مد د حرف وروسته د مد سبب د سکون لازم په توګه په يوه کلمه کې راغلي وي او د مد سبب مشدد نه وي د کلمي مخفف په نوم يادېږي.

سکون لازم دا چې د وقف او وصل دواړو حالاتو کې سکون اصلي وي تغير نه کوي دا مد د قرآنکریم يوازې په يوه کلمه راغلی لکه [:ءالثن]

ددی مد حکم هم لازم دی د شپږو حرکتونو په اندازه کش کول کېږي.

۵- مثقل حرفي مد :

کله چې د مد حرف او سبب يې (سکون) په يو د مقطعاتو حروفو کې راشي او سبب يې شد لرونکي توري وي د مثقل حرفي مد په نامه يادېږي. لکه : **الم - طسم**

د ياء څخه وروسته راغلی نون (السين) په ميم مدغم شوي او يا باندې مد کول مثقل (دروند) مد ګرځيدلی دی. پدې حروفو کې ځکه مد وي چې (لام) يا (سين) کې د مد حرف ساکن ماقبل يې له خپله جنسه يعنی "الف" ساکن ماقبل يې زور او "ی" ساکنه ماقبل يې زير او وروسته يې مشدد حرف راغلی دی چې ددی مد حکم هم لازم دی يعنی (مثقل حرفي لازمي مد هم ورته وايي) او د پنځوڅخه تر شپږو حرکتونو پورې کش کول کېږي.

۶- مخفف حرفي مد :

کله چې د مد له حرف څخه وروسته په يو د مقطعاتو حروفو کې سبب (سکون) راغلی وي او مشدد نه وي د مخفف حرفي مد په نامه يادېږي. لکه:

[ق وَالْقُرْآنِ الْمَجِيدِ - ص وَالْقُرْآنِ ذِي الذِّكْرِ - ن والقلم وما يسطرون].

پدې حروفو کې ځکه مد وي چې (قاف) يا (نون) يا (صاد) کې د مد حرف ساکن ماقبل يې له خپله جنسه يعنی "الف" ساکن ماقبل يې زور او "و" ساکن ماقبل يې پيښ او وروسته يې سکون راغلی دی. ددی مد حکم هم لازم دی تر شپږو حرکتونو پورې کش کول کېږي.

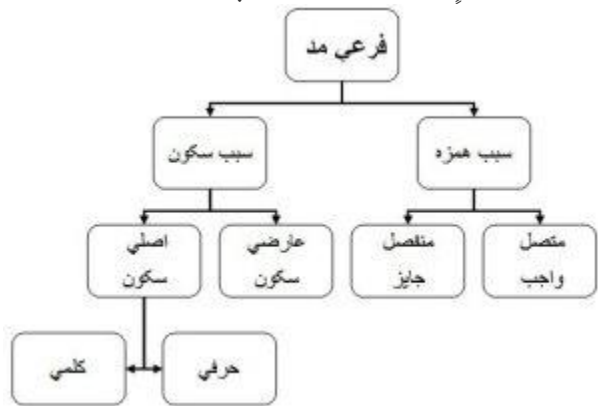
۷-مد عارض لسکون :

کله چې د مد له حروفو څخه وروسته سکون راشي او دغه سکون اصلي سکون نه وي بلکه د وقف له کبله يو حرف ساکن شوی وي نو دینه عارضی سکون وايي او مد ته يې عارض لسکون مد وايي، چې دا هم د دوه حرکتونو، څلورو حرکتونو او شپږو حرکتونو په اندازه کش کول کېږي او ددې مد حکم هم جايز دی يعنی پدی کې طول ، توسط او قصر جواز لري لکه:

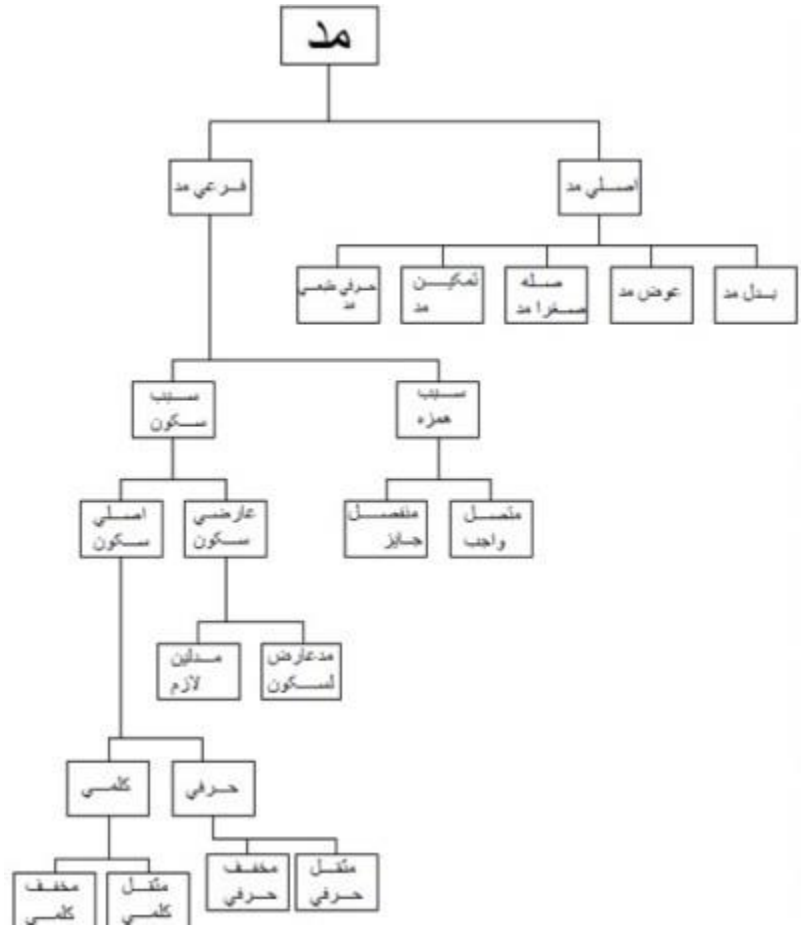
[رب العالمين ، الکافرون ، ان الله شديدالعذاب]

۸ - د لين لازم مد :

لين نرمی. ته وايي چې دا صفت په دوو حروفو کې دی کله چې "او" ساکن وي ماقبل يې زور لرونکی توری وي او يا "ي" ساکنه ماقبل يې زور لرونکی توری وي چې دغه "و" او "ی" ته د لين حروف وايي يعنی کله چې "و" او يا "ی" ساکن ماقبل يې زور لرونکی توری وي نو پدې حالت کې مد کېږي که ددی مد سبب (سکون) اصلي وي (د لين لازم) په نامه يادېږي لکه: (کهيصص) چې د عين په حرف کې لين لازم دی او حکم يې لازم دی يعنی طول يې د پنځو څخه تر شپږو حرکتو او توسط يې تردونيمو حرکتو پورې کش کول کېدای شي ، او که ددی مد سبب (سکون) عارضی يعنی د وقف له کبله وي د لين عارض لسکون په نامه يادېږي لکه : من خوف - قریش - البيت چې ددی مد حکم جايز دی يعنی طول - توسط او قصر جواز لري.

د طبعی او فرعی مدونو د ډولونو لنډیز:

د «را» د حرف احکام:

۱- د «را» توری که چیری زور یا پینس ولري یا د «را» حرف خپله ساکن مخکې حرف یې زور یا پینس ولري نو پدې صورت کې تفخیم کیږي یعنی «را» ډکه تلفظ کیږي.

مثالونه: رَبُّكَ - زُرْقُوا - مَرْفُوعَةٌ - عُرْضَةٌ

۲- که د «را» حرف زیر ولري یا «را» ساکنه او مخکې حرف یې زیر ولري نو پدې صورت کې ترقیق کیږي «را» باریکه تلفظ کیږي.

رَخَلَةٌ - فُرْعَانٌ

۳- کله چې «را» ساکنه او ماقبل حرف یې زیر ولري او وروسته یې مستعلیه حروف په یوه کلمه کې راشي نو پدې حالت کې «را» ډکه تلفظ کیږي یعنې تفخیم پکې کیږي لکه:

[إِنَّ رَبَّكَ لَبِالْمُرْصَادِ، قِرْطَاسٍ]

او که چیرته “را” په یوه کلمه او حرف مستعلیه په بله کلمه کې راغلی وی پدی حالت کې “را” باریکه تلفظ کیږي یعنی ترقیق پکی کیږي لکه: فاصبرصبرا جمیلا.

۴- کله چې “را” ساکنه ماقبل یې همزه وصل راغلی وي یا مخکې له “را” نه عارضی کسره راغلی وي پدې حالت کې هم “را” ډکه تلفظ کیږي یعنی تفخیم پکی کیږي لکه:

[أَمْ ارْتَابُوا - ارْجِعِي].

په پورته مثالونو کې مخکې له “را” څخه عارضی کسره یا وصلی همزه راغلی ده.

۵- کله چې “را” ساکنه او ماقبل حرف یې هم ساکن وي نو د هغه ماقبل ماقبل ته ترجیح ورکول کیږي که د ماقبل ماقبل یې زور یا پینس وي ډکه او که زیر وي باریکه تلفظ کیږي لکه: [وَالْفَجْرِ + وَلِيَالٍ عَشْرِ].

۶- کله چې “را” ساکنه او ماقبل یې “ی” ساکنه راغلی وي نو پدې حالت کې هم “را” باریکه تلفظ کیږي یعنی ترقیق پکی کیږي لکه: خَيْرٌ، سَيْرٌ.

د حرف لام احکام:

۱- په لفظ جلاله (الله جل جلاله) کې که د لام نه مخکې حرف زور یا پینس ولري تفخیم کیږي یعنی “لام” ډک تلفظ کیږي لکه: هُوَ اللَّهُ - نَارُ اللَّهِ الْمُوقَدَةُ

همدارنگه که د “لام” نه مخکې حرف ساکن وي له هغه مخکې حرف زور یا پینس ولري پدې صورت کې هم د “لام” توری ډک ادا کیږي لکه: عَلَى اللَّهِ - وَاغْبُدُوا اللَّهَ.

۲- که د “لام” نه مخکې حرف زیر ولري یا د “لام” نه مخکې حرف ساکن وي او د هغه نه مخکې حرف زیر ولري ترقیق کیږي یعنی “لام” باریک ادا کیږي لکه: [قُلِ اللَّهُمَّ - وَيُنَجِّ اللَّهَ]

مگر لام (ال) بغیر له لفظ جلاله نه په نورو کلماتو کې په دوه ډوله دی:

(۱) - شمسي حروف) “ال” شمسي

(۲) - قمري حروف) “ال” قمري

شمسي حروف هغه حروف دي چې کله (الف لام) پری داخل شي نو (لام) نه لوستل کیږي بلکې په وروستي حرف کې مدغم کیږي.

لکه: النَّاسُ، الطَّائِمَةُ - الشَّمْسُ - التَّوَابُ... اوداسی نور.

د شمسي “ال” د پیژندنې علامه دا ده چې د لام نه وروسته حرف شد لرونکي وي.

قمري حروف هغه حروف دي چې کله (الف لام) پری داخل شي نو (لام) لوستل کیږي یعنې نه مدغمیږي لکه: الْقَمَرُ، الْعَلِيمُ - الخبير - القيوم ... اوداسی نور

- ددې درسونو بیا کتونکی حافظ القرآن بناغلی قاري صاحب وايي: زمونږ گران استاد مرحوم قاضي صاحب محمد کريم حیدري په لاندی شعرکی په ډیر بنه ډول بیان کړيدي.

د حلق شونډو ټول حروفونه

د لسان جیم ، یا، قافونه

قمري گڼه جانانه

نور شمسي دي پرماترانه

القمر الشمس ته گوره

نورقياس كره زما وروره

لكه پټ ستوري په لمر كې

وي خوښكاري په قمر كې

القمر كې لام ښكاره دی

په الشمس كې پټ پنه دی

اوپه بل خای كې یی په لنډ ډول داسی بیان كړیدی.

شین جمع غابونو نه شمسي — نور واړه قمری

یعنی شین له هغو حروفوسره یو خای چې په غابونو کی ادا کیری شمسي حروف دی او پاته نور قمری حروف دي چې دواړه

(۱۴ - ۱۴) حروف کیری.

یعنی شمسي حروف دا دی : (ت - ث - د - ذ - ر - ز - س - ش - ص - ض - ط - ظ - ل - ن).

او پایي نور قمری حروف دي.

د همزه وصل احكام:

تعريف : همزه وصل هغه زياته شوې همزه ده چې د ساكن حرف د لوستلو لپاره كارول كېږي ، په اول د كلمې كې لوستل كېږي او په مينځ د كلمې نه لوستل كېږي.

د قرآنكريم ځينې كلمات داسې وي چې لومړی حرف يې ممكن حرکت (زور، زير، پيښ) لرونکی وي د دا ډول كلماتو د تلفظ په پيل كولو كې څه مشكل نه وي.

مگر په داسې صورت كې چه د كلمې لومړی حرف ساكن وي نو د هغه د تلفظ شروع غير ممكنه وي نو بايد د هغه د ابتداء لپاره د وصل همزه وکاروو تر څو وتوانیږو د كلمې لومړی حرف تلفظ کړای شو په همدې وجه د (و صل همزې) په نوم یادېږي. یعنی د وصل د همزي په وسيله د كلمې لومړی ساكن حرف تلفظ كېږي.

همزه دوه قسمه ده : همزه وصل (ا) او همزه قطع (أ)

همزه وصل : هغه همزه ده چې كله د كلمې په پيل كې راشي تلفظ كېږي مگر كله چې د كلمې په مينځ كې راشي نه تلفظ كېږي.

د كلمې په پيل كې لكه : العَمَّ ، المدرسه

د كلمې په مينځ كې لكه : ما اسْمُكَ

همزه قطع : هغه همزه ده چې په هر حالت كې تلفظ كېږي.

د وصل همزه په دريو كلمو اسم ، فعل او حرف كې واقع كېږي.

د همزه وصل حرکات:

۱- حرف:

په قرآنکریم کې هغه حرف چې د وصل همزه اخلي حرف تعريف (الف، لام) دی چې د وصل په حالت کې زور اخلي. کله چې د وصل همزه په لام تعريف داخله شي د ابتدا او پيل په حالت لوستل کېږي او په مينځ کې نه لوستل کېږي لکه دغه قول د الله سبحانه و تعالی: [التَّائِبُونَ الْعَابِدُونَ الْحَامِدُونَ السَّائِحُونَ الرَّاكِعُونَ السَّاجِدُونَ] (التوبه: ۱۱۲). وینو چې همزه وصل یوازې په (التَّائِبُونَ) لوستل او په نورو ټولو کلمو کې ساقطېږي او د فتحې (زور) حرکت اخلي ملاحظه: کله چې همزه استفهام (د سوالیه همزه) په الف لام تعريف داخله شي نو همزه په الف مد بدلېږي لکه: (اللَّهُ) په لقوله تعالی: [قُلْ أَللَّهُ أَذِنَ لَكُمْ أَمْ عَلَى اللَّهِ تَفْتَرُونَ] (فصلت: ۴۴).

۲- اسم:

د وصل همزه په سماعي او قیاسي اسماء داخلېږي، او سماعي اسماء لس دي چې د هغه څخه اووه اسماء په قرآنکریم کې ذکر شوي دي لکه: (ابن، بنت، اثنان، اثنتان، امرؤ، امرأة، اسم). لکه دا قول د الله تعالی: [إِنَّ مَرِيَمَ] (البقرة: ۸۷). [إِنَّتْ عِمْرَانَ] (التحریم: ۱۲).

قیاسي اسماء:

د خماسي فعل مصدر لکه: ابتغاء - افتراء

د سداسي فعل مصدر لکه: استکبار

په اسماء کې د وصل همزه همیشه زیر لرونکي وي.

۳- فعل:

د اسم او حرف پرته د قرآنکریم نورې کلمې د فعل دي، د فعل د کلمې دریم حرف ته ګورو که چېرې د فعل د دریم حرف حرکت زور یا زیر لرونکی وي نو د وصل همزه مکسوره (زیر لرونکی) وي او که د فعل دریم حرف مضموم (پینس لرونکی) وي نو د وصل همزه به هم مضمومه وي لکه:

قوله سبحانه و تعالی: [إِهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ] (الفاتحة).

و قوله سبحانه و تعالی: [اسْتَغْفِرْ لَهُمْ أَوْ لَا تَسْتَغْفِرْ لَهُمْ] (التوبه: ۸۰).

و قوله سبحانه و تعالی: [أَدْخُلُوا الْجَنَّةَ لَا خَوْفَ عَلَيْكُمْ وَلَا أَنْتُمْ تَحْزَنُونَ].

لسم درس - د حروفو صفات

د حروفو صفات

صفات د صفت جمع ده او صفت د حرف د ادا په وخت کې داسې کیفیت دی چې له بل حرف سره یې فرق وشي د حروفو د صفاتو یوه ګټه همدا ده چې د یو شان منخرج یا قریب المنخرج حروفو فرق وشي.

د صفاتو په شمیر کې د علماؤ اختلاف دی چې ځینې علماء شمیر اوولس (۱۷) او د ځینې په نزد څلویښت او څلور څلویښت دي. دلته هغه قول چې شمیر یې اوولس دی تر مطالعې لاندې نیول شوی دي. صفات په دؤ برخو ویشل شوي دي متضاد او غیر متضاد.

متضاد صفات: متضاد هغه صفات دي چې د هغه لپاره ضد وي او دا پنځه صفات دي چې له ضد سره یې لس صفات کیږي. **غیر متضاد صفات:** غیر متضاد هغه صفات دي چې د هغه لپاره ضد نه وي او دا اووه صفات دي. **متضاد صفات:** متضاد صفات پنځه دي چې له ضد سره یې لس کیږي لکه په لاندې جدول کې:

استغلاء (مستعلیه)	ضد	استفال (مستفله)
شدت (شدیدیه)	ضد	رخوت (رخویه)
جهر (جهریه)	ضد	همس (مهموسه)
اطباق (مطبقه)	ضد	انفتاح (منفطحه)
اذلاق (مدلقه)	ضد	اصمات (مصمته)

۱- استغلاء (مستعلیه): په لغت کې لوړوالي ته وايي او په علم تجويد کې د ژبې پورته کیدل دي وتالو ته د حرف د ادا کولو په وخت کې او کوم حروف چې دا صفت لري اوچت او ډک ادا کیږي.

داسې چې د ادا کولو په وخت کې د دژبې بیخ پورته تالوژته لوړیږي د لوړېدو له کبله دا توری ډک تلفظ کیږي. حروف یې اووه دي چې پدې جمله کې جمع شوي (خص ضغظ قط).

۲- استفال (مستفله): (په لغت کې ټیټوالي ته وايي او په علم تجويد کې د ژبې ټیټوالی دی له پاس تالوخنه د حرف د ادا کولو په وخت کې، یعنې د ادا کولو په وخت کې د ژبې بیخ تالو ته نه لوړیږي له دې کبله دا توری نرم تلفظ کیږي. حروف یې ۲۲ دي) ء ب ت ث ج ح د ذ ر ز س ش ع ف ک ل م ن ه و ي ا، او کوم حروف چې دا صفت لري نازک او نرم ادا کیږي.

۳- شدت: په لغت کې سختي یا قوت ته وايي او په علم تجويد کې د صوت یا غږ بندېدل دي د حرف د ادا کولو په وخت کې او کوم حروف چې دا صفت لري په سختی سره ادا کیږي.

یعنې د ادا کولو په وخت کې په مخرج کې آواز په سختی سره ودریږي او د آرامتیا په وخت کې آواز ورباندې بندیږي. حروف یې اته دي چې په (أجد قط بکت) جمله کې جمع شوي دي.

۴- رخوت: په لغت کې سستوالي یا نرمی ته وايي او په علم تجويد کې جریان د صوت دی د حرف د ادا کولو په وخت کې او کوم حروف چې دا صفت لري په کمزوری او نرمی سره ادا کیږي، یعنې د ادا کولو په وخت کې په مخرج کې آواز جریان پیدا کوي.

حروف یې ۱۶ دی له ح خ ذ ز س ش ص ض ظ غ ف ه و ي ا) څخه عبارت دي.

۵- جهر: په لغت کې څرگندوالي یا اعلان ته وايي او په علم تجويد کې د ساه بندېدل دي د حروفو د ادا کولو په وخت کې او ضد یې همس دی.

یعنې د ادا کولو په وخت کې په مخرج کې آواز یا کاملاً بند شي او یا یوه برخه د هغه بنده شي.

حروف يې (عظم وزن قاري ذي غض جد طلب) جمله کې جمع شوي دي.

کله چې نوموړي حروف ساکن او يوه زور لرونکي همزه ورباندې داخله شي نو ساه يا کاملاً بندېږي او يا يې يوه برخه بندېږي نو که ساه کاملاً بنده شوه مونږ وايو چې پدې حرف کې د جهر صفت متوسط دی او که له هغه نه هم لږ بنده شي نو وايو چې د جهر صفت ضعيف دی.

۶- همس(مهموسه): په لغت کې پتوالی يا کرار ويلو ته وايي او په علم تجويد کې د ساه جريان دی د حرف د ادا کولو په وخت کې، يعنې د ادا کولو په وخت کې په مخرج کې ساه نه بندېږي بلکه جاري وي او په آواز کې يو ډول ښکته والی راځي چې ښه مثالونه يې لکه اسلفتم ، اهدنا ، واشکرولی او داسی نور.

حروف يې لس دی چې عبارت دی له (فحشه شخص سکت).

۷- اذلاق: په لغت کې تیزی ته وايي او په علم تجويد کې کوم حروف چې دا صفت لري د ژبې له اړخ او شونډو نه په تیزی او آسانی سره ادا کېږي.

حروف يې شپږ دی چې عبارت دی له (فر من لب).

۸- اصمات (مصمته): په لغت کې چوپوالی ته وايي او په علم تجويد کې کوم حروف چې دا صفت لري د تلفظ په وخت کې ثقيل او سخت ادا کېږي.

حروف يې ۲۳ دی عبارت دی له (جز غش ساخط صيد ثقة إذ وعظه يحضک).

۹- اطلاق: په لغت کې تماس او نښليدو ته وايي او په علم تجويد کې کوم حروف چې دا صفت لري د حروفو د ادا په وخت کې د ژبې مينځ د پورته تالو سره نښلي.

حروف يې څلور دي:

(ص ض ط ظ).

۱۰- انفتاح (منفتحه): په لغت کې خلاصوالی يا بيلوالي ته وايي او په علم تجويد کې د ژبې خلاصوالی دی له پاس تالو څخه د حرف د ادا کولو په وخت کې او کوم حروف چې دا صفت لري د حروفو د ادا په وخت کې ژبه له تالو نه جلا وي.

حروف يې ۲۵ دي (من أخذ وجد سعة فزکا حق له شرب غيټ).

غير متضاد صفتونه:

غير متضاد صفتونه او ه دي انحراف ، قلقله ، لين ، صفير ، تکرير ، تفشي او استطالت

۱- انحراف: په لغت کې کوروالي ته وايي او په اصطلاح کې د حرف ميلان دی د ژبې له نوک څخه دا صفت د "ل" او "را" په حروفو کې دی چې د ادا په وخت کې د خپل مخرج څخه کم کوروالي پيدا کوي.

۲- قلقله: په لغت کې حرکت او خوځښت ته وايي.

د قلقلي د حروفو صفت دا دی چې د سکون په حالت کې د هغې د تلفظ پر مهال په مخرج کې خوځښت رامینځته کېږي د قلقلي حروف پنځه دي چې په (قطب جد) کې جمع شوي دي.

د قلقلي اقسام:

قلقله د ادا کولو له مخکې درې قسمه ده:

قلقله کبری: کله چې د قلقلي حرف مشدد وي او په آخر د کلمې واقع شوی وي هلته لويه قلقله تر سره کېږي لکه دغه قول د الله سبحانه وتعالی: [يَسْأَلُونَكَ عَنِ الْأَهْلِ قُلْ هِيَ مَوَاقِيْتُ لِلنَّاسِ وَالْحَجَّ] او [قَالُوا الْآنَ جِئْتُ بِالْحَقِّ].

قلقله وسطی:

کله چې د قلقلې حرف ساکن وي په آخر د کلمې واقع وي او وقف ورباندې شوی وي او مشدد نه وي نو متوسطه قلقله ادا کېږي، لکه دا قول د الله تعالی: [قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ].

قلقله ضغری: کله چې د قلقله حرف ساکن وي په مینځ د کلمې کې راغلی وي کوچنی قلقله تر سره کېږي لکه دا قول د الله تعالی: [فِي مَقْعَدِ صِدْقٍ عِنْدَ مَلِيكٍ مُّقْتَدِرٍ]

۳- لین: د لین معنی ده سهولت او نرمي او دا حروف د ادا په وخت له مخرج څخه په نرمي سره ادا کېږي.

حروف یې دوه دی (واو، یا) چې خپله ساکن وي ماقبل یې مفتوح (زور) لرونکی توری وي.

لکه: (خوف، صیغ، قریش... او داسی نور)

۴- صغیر: د صغیر معنی دا ده چې د دغو حروفو د تلفظ پر مهال د شپیلې د آواز په شان آواز غوږ ته رسېږي له همدې کبله هغه ته صغیره حروف وایې چې له "ص ز س" حروفو څخه عبارت دي.

۵- تکریر: دا صفت یوازی په "ر" کې لیدل کېږي چې د ادا په حالت کې یو ډول لړزه پیدا کېږي، یعنی د ادا په وخت ژبه رپېږي پداسې ډول چې "را" تکرار تلفظ نشي.

۶- تفشي: په لغت کې شیندلو ته وایې دغه صفت د "ش" د حرف دی چې ددې توری د ادا کولو په وخت کې آواز په خوله کې خپریږي.

۷- استطالت: په لغت کې اوږدوالي ته وایې او دا صفت لرونکی توری یواځې د "ض" حرف دی چې د ادا په وخت کې د مخرج له شروع تر پایه ټول اضراس غابنونه نیسي.

د ځینو مشابه حروفو تر مینځ توپیر

د «ذ» او «ز» ترمنځ فرق:

د «ذ» مخرج: کله چې د ژبي نوک د پاسنیو ثنایا غابنونو له څوکی سره ولگېږي د «ذ» توری ادا کېږي.

د «ز» مخرج: کله چې د ژبي څوکه دلاندنیو ثنایا غابنونو د بیخ سره ولگېږي د «ز» توری ادا کېږي نو ویلای شو چې د «ذ» په ادا کې د ژبي څوکه بیرون خواته راوځي ولی د «ز» په تلفظ کې نه راوځي.

او «ز» حرف د سفیر صفت لري چې مخکې بیان شو د شپیلې په شان آواز لري.

د «ث» او «س» ترمنځ فرق:

د «ث» او «س» حروفو ترمنځ همداسې فرق دی لکه د «ذ» او «ز» تر مینځ چې موجود و ځکه «س» د «ز» له مخرج څخه ادا کېږي او د صغیر صفت لري پداسې حال کې چې «ث» د «ذ» له مخرج څخه ادا کېږي د همس صفت او رخوت په هغه کې واضح دی.

د «ظ» او «ض» ترمنځ فرق:

د «ظ» مخرج: هرکله چې د نوک زیاته برخه د پاسنیو ثنایا غابنونو له څوکی سره ولگېږي د «ظ» حرف ادا کېږي.

د «ض» منخرج: کله چې د ژبي یواړخ د پاسنیو اضراس غابونو سره ولگول شي د «ض» توری تلفظ کيږي البته له چې خوا څخه یې ادا کول آسانه دي، نو ځکه د ظا منخرج له ض نه لرې دی.

او بل دا چې د «ض» حرف د استطالت صفت لري چې بل په هیڅ کوم حرف کې دا صفت نشته. «هغه حروف چې همیشیه ډک یا مفخم تلفظ کيږي اومستعلیه حروف ورته وایی اووه دي (خص ، ضغط ، قط)

د «س» او «ص» تر منځ فرق :

کله چې د ژبي څوکه د لاندنیو ثنایاوو د داخل طرف سره ولگول شي نو د “ز،س،ص” توري ادا کيږي خو دومره توپیر شته چې د “ص” حرف د استعلاء د صفت د لرلو له کبله ډک ادا کيږي او د “ز” او “س” حروف تش یا باریک ادا کيږي.

د قرآنکریم په تلاوت کې ځینې خپرې غلطۍ

د قرآنکریم په تلاوت کې ځینې خپرې غلطۍ. (اخطاء الشائعة في تلاوة القرآن):

سورة الفاتحة:

۱ - ځینې خلک د الله تعالی په دغه قول « **مَالِكِ يَوْمِ الدِّينِ** » کې د « **مالک** » په کلمه کې د (کاف) حرف ساکن تلفظ کوي حال دا چې زیر لري.

۲ - ځینې خلک د الله تعالی په دغه قول « **إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ** » کې د « **نَعْبُدُ** » په کلمه کې د (دال) حرف ساکن تلفظ کوي حال دا چې د (دال) حرف پښ لري.

سورة البقرة:

۳ - ځینې خلک د الله تعالی په دغه قول [**فَانفَجَرْتُمْ مِنْهُ اثْنَتَا عَشْرَةَ عَيْنًا**] (البقره: ۶۰) آیت کې د « **عَشْرَةَ** » په کلمه کې د (شین) حرف چې ساکن دی په زور سره یې تلفظ کوي چې داسې ویل غلط دي.

۴ - ځینې خلک د الله تعالی په دغه قول [**وَلَا تَعْتَوُوا فِي الْأَرْضِ مُفْسِدِينَ**] (البقره: ۶۰) آیت کې د « **تَعْتَوُوا** » په کلمه کې د (تاء) په پښ سره تلفظ کوي (تعتوا) حال دا چې زور لري . زور سره یې تلفظ کوي چې داسې ویل غلط دي.

سورة النساء:

۵ - ځینې خلک د الله تعالی په دغه قول [**هَأَنْتُمْ هَؤُلَاءِ جَادَلْتُمْ عَنْهُمْ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا فَمَنْ يُجَادِلُ اللَّهَ عَنْهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ**] (النساء: ۱۰۹) آیت کې د « **يُجَادِلُ** » په کلمه کې د (لام) حرف ساکن تلفظ کوي (تعتوا) حال دا چې د (لام) حرف پښ لري

سورة المائدة:

۶ - ځینې خلک د الله تعالی په دغه قول [**وَمَا أَكَلِ السَّبْعِ إِلَّا مَا ذَكَّيْتُمْ**] (النساء: ۱۰۹) آیت کې د « **السَّبْعِ** » په کلمه کې د (باء) حرف چې مشدد زور لرونکی دی په پښ سره یې تلفظ کوي (السَّبْعِ) چې داسې ویل غلط دي.

سورة الأنعام:

۷ - ځینې خلک د الله تعالی په دغه قول [**وَجَعَلُوا لِلَّهِ شُرَكَاءَ الْجِنَّ وَخَلَقَهُمْ**] (الأنعام: ۱۰۰) آیت کې د « **الْجِنَّ** » په کلمه کې د (نون) حرف په پښ سره تلفظ کوي (الْجِنَّ) حال دا چې د (نون) حرف زور لري.

۸ - ځینې خلک د الله تعالی په دغه قول [**وَمِنَ الْأَنْعَامِ حَمُولَةٌ وَفَرَسَاتٌ**] (الأنعام: ۱۴۲) آیت کې د « **حَمُولَةٌ** » په کلمه کې د (حاء) حرف په پښ سره تلفظ کوي حال دا چې زور لري.

۹- ځينې خلک د الله تعالى په دغه قول [ثَمَانِيَةَ أَزْوَاجٍ مِّنَ الضَّأْنِ اثْنَيْنِ وَمِنَ الْمَعَزِ اثْنَيْنِ] (الأنعام: ۱۴۳) آيت کې د « الْمَعَزِ » په کلمه کې د (عين) حرف په زير سره تلفظ کوي حال دا چې (عين) ساکن دی.

۱۰- ځينې خلک د الله تعالى په دغه قول [قُلْ إِنِّي هَدَانِي رَبِّي إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ دِينًا قِيَمًا مِّلَّةَ إِبْرَاهِيمَ حَنِيفًا وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ] (الأنعام: ۱۶۱) آيت کې د « قِيَمًا » په کلمه کې د (قاف) حرف چې زير لري او د (ياء) حرف زور لري او مشدد نه دی ، چې مشدد لوستل يې غلط دي.

سورة الأعراف:

۱۱- ځينې خلک د الله تعالى په دغه قول [قَالَ اخْرُجْ مِنْهَا مَذْمُومًا مَّدْحُورًا] (الأعراف: ۱۸) آيت کې د « مَذْمُومًا » په کلمه « مَذْمُومًا » يعنې په ميم سره يې تلفظ کوي او د « مذموما » کلمه د سوره اسراء په (۱۸ او ۲۲) ايت ذکر شوی ده.

۱۲- د الله تعالى په دغه قول [تَتَخِدُونَ مِنْ سُهُولِهَا قُصُورًا وَتَنْجِتُونَ الْجِبَالَ بُيُوتًا] (الأعراف: ۷۴) آيت کې ځينې خلک د « الْجِبَالَ » نه مخکې (من) زياتوي (من الْجِبَلِ) يې تلفظ کوي ، حال دا چې دا کلمات په سوره الحجر او سوره نحل کې ذکر شوي دي.

۱۳- ځينې خلک د الله تعالى په دغه قول [فَلَمَّا أَثْقَلَتْ دَعَا اللَّهَ رَبَّهُمَا لَئِن آتَيْتَنَا صَالِحًا لَنُكَوِّنَنَّ مِنَ الشَّاكِرِينَ] (الأعراف: ۱۸۹) آيت کې د « دَعَا » په کلمه کې د (دال، عين) حروفو ته پيش ورکوي حال دا چې دواړه زور لري. په رسم المصحف کې ځينې خپرې غلطۍ:

۱- کوم ځای کې چې د (واو) حرف د پاسه (کوچنی الف) ليکل شوی وي د الف مد معنی لري لکه:

وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ
وَأَزْكُوا مَعَ الرَّكْعَيْنِ ﴿٤٦﴾

چې داسې لوستل کيږي : وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ وَأَزْكُوا مَعَ الرَّكْعَيْنِ

۲- کوم ځای کې چې د (واو) د حرف وروسته د پاسه کوچنی الف ليکل شوی وي نو د واو مد معنی لري يا د واو د ودرېدو معنی لري لکه:

أُولَئِكَ عَلَيْهِمْ صَلَوَاتٌ مِّن رَّبِّهِمْ وَرَحْمَةٌ وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُهْتَدُونَ ﴿١٥٧﴾

چې داسې لوستل کيږي : أُولَئِكَ عَلَيْهِمْ صَلَوَاتٌ مِّن رَّبِّهِمْ وَرَحْمَةٌ (القرة : ۱۵۷) .

۳- کچېرې د حرف (واو) سره بل کوچنی واو ليکل شوی وي نو واو په مد دلادل کوي لکه:

وَإِنَّ مِنْهُمْ لَفَرِيقًا يَلُؤُونَ أَلْسِنَتَهُم بِالْكِتَابِ لِتَحْسَبُوهُ
 مِنَ الْكِتَابِ وَمَا هُوَ مِنَ الْكِتَابِ وَيَقُولُونَ هُوَ
 مِنْ عِنْدِ اللَّهِ وَمَا هُوَ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ وَيَقُولُونَ عَلَى اللَّهِ الْكِذِبَ
 وَهُمْ يَعْلَمُونَ ﴿٧٨﴾

چې داسې لوستل کيږي : وَإِنَّ مِنْهُمْ لَفَرِيقًا يَلُؤُونَ أَلْسِنَتَهُم بِالْكِتَابِ (ال عمران : ٧٨).

٤ - همدارنگه (تلورا):

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا كُونُوا قَوَّامِينَ بِالْقِسْطِ شُهَدَاءَ لِلَّهِ
 وَلَوْ عَلَىٰ أَنفُسِكُمْ أَوِ الْوَالِدِينَ وَالْأَقْرَبِينَ إِن يَكُنْ غَنِيًّا
 أَوْ فَقِيرًا فَاللَّهُ أَوْلَىٰ بِهِمَا فَلَا تَتَّبِعُوا الْهَوَىَٰ أَن تَعْدِلُوا وَإِن
 تَلَّوْا أَوْ تُعْرَضُوا فَإِنَّ اللَّهَ كَانَ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرًا ﴿١٣٥﴾﴾

وَإِن تَلَّوْا أَوْ تُعْرَضُوا فَإِنَّ اللَّهَ كَانَ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرًا (الساء : ١٣٥).

همداسې:

﴿إِنَّ وَلِيََّ اللَّهُ الَّذِي نَزَلَ الْكِتَابَ وَهُوَ يَتَوَلَّى الصَّالِحِينَ ﴿١١٦﴾﴾

[إِنَّ وَلِيََّ اللَّهُ الَّذِي نَزَلَ الْكِتَابَ وَهُوَ يَتَوَلَّى الصَّالِحِينَ] لوستل کيږي

همدارنگه:

﴿وَجَاءَ يَوْمَئِذٍ بِجَهَنَّمَ يَوْمَئِذٍ يَتَذَكَّرُ
 الْإِنْسَانُ وَأَنَّىٰ لَهُ الذِّكْرَىٰ ﴿١٢٣﴾﴾

چې داسې لوستل کيږي:

[﴿وَجَاءَ يَوْمَئِذٍ بِجَهَنَّمَ يَوْمَئِذٍ يَتَذَكَّرُ الْإِنْسَانُ وَأَنَّىٰ لَهُ الذِّكْرَىٰ﴾]

د وقف او وصل احکام

د وقف او وصل پیژندل یو له اهمو مباحثو دعلم التجويد څخه دي چې د قرآنکریم لوستونکي یې باید په پوره اهتمام په نظر کې ونیسي .

حضرت علی رضی الله عنه د (وَرَتَّلِ الْقُرْآنَ تَرْتِيلاً) په تفسیر کې ویلي (هو تجويد الحروف، ومعرفة الوقوف) یعنی : ددې مطلب د حروفو تجويد او د وقفونو پیژندل دي .

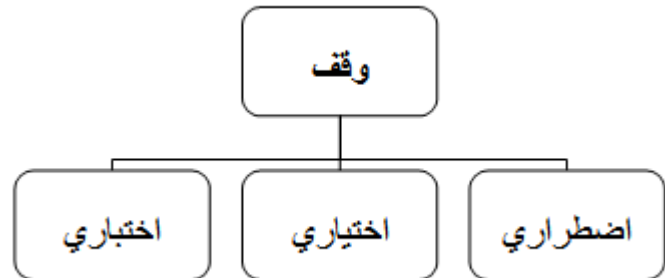
ابن الأنباري وايي: چه وقف او وصل پیژندل ډیر ضروري دي په خاصه توگه دهغه چا لپاره چې د قرآن کریم په معنی نه پوهیږي نوهغه به یې په فواصلو پیژني نو ویلای شو چې (د وقف او وصل پیژندل) د قرآن د تعلیم لومړي واجب دي .

د وقف تعریف :

وقف په لغت کې ودرېدو او خنډ کولو ته وايي ، او د تجويد په اصطلاح کې د کلمې په آخر باندې د ساه او آواز بندول او وروسته قرائت ته ادامه ورکول د وقف په نامه یادېږي .

د وقف اقسام :

په عمومي توگه وقف په درې ډوله دی : اضطراري ، اختیاري او اختیاري .

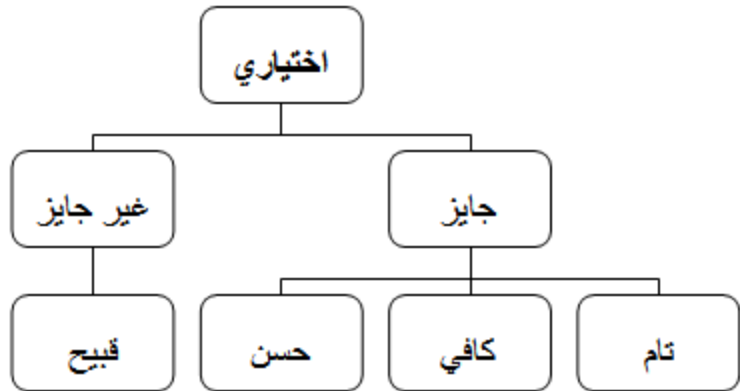
وقف اضطراري :

وقف اضطراري هغه وقف دی چې د یو غیر اختیاري سبب له مخې مینځته راشي لکه : د تنفس تنگوالی یا ستړیا، ټوخی ، پرنجی او نور .

وقف اختیاري :

په یوه کلمه باندې وقف اختیاري عبارت له هغه وقف څخه دی چې قاري د کوم غدر پرته پخپل اختیار او اراده هغه تر سره کوي .

وقف اختیاري : هغه وقف دی چې زده کوونکی په یو عبارت باندې د معلم په غوښتنه تر څو زده کوونکی و آزمایي وقف وکړي .

وقف تام :

وقف تام په یو کلمه باندې هغه وقف دی چې معنی پوره شي او د راتلونکي سره هیڅ لفظي او معنوي تعلق ونلري ، لکه د سورتونو په آخر باندې وقف ، د قصې په پای کې وقف ، د مؤمنانو او کافرانو د صفاتو په آخر او یا د جنت او دوزخ د ذکر په پای کې او یا د نورو داسې موضوعاتو په پای کې وقف کول چې د هغه موضوع پای وي .

حکم : وقف کول حسن دي .

مثال : [أُولَئِكَ عَلَىٰ هُدًى مِّن رَّبِّهِمْ وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ + إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا سَوَاءٌ عَلَيْهِمْ أَأَنذَرْتَهُمْ أَمْ لَمْ تُنذِرْهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ] (البقرة 5-6) (المثال الأول)

وقف کافی :

وقف کافی په یوه داسې موضوع باندې وقف کولو ته وايي چې د راتلونکي موضوع سره معنوي تعلق ولري نه لفظي ، یعنې په معنې کې یو له بله تعلق لري مگر په لفظ کې یو بل سره څه تعلق نلري .

حکم : وقف او وصل دواړه جایز دي .

مثال : وقف کول په (الْبَيْتِ) باندې په دغه قول د الله تعالی [فَلْيَعْبُدُوا رَبَّ هَذَا الْبَيْتِ + الَّذِي أَطْعَمَهُم مِّن جُوعٍ وَآمَنَهُم مِّنْ خَوْفٍ] (قریش 3-4)

ځکه چې ما قبل د مابعد سره په معنی کې تعلق لري مگر په لفظ او اعراب کې پیوستون او تعلق نلري .

وقف حسن :

په یو داسې موضوع او عبارت باندې وقف کولو ته وايي چې معنی یې پوره وي مگر راتلونکي موضوع د معنی پوره کېدو لپاره مخکې موضوع ته اړتیا ولري .

حکم : څرنگه چې معنی یې پوره (حسن مفید) ده ، وقف ورباندې پکار دی او د ادامه په حالت کې یې له راتلونکي موضوع سره اعاده او تکرار پکار نه دی ، مگر دا چې د آیت سره وي او د آیت په سر به مطلق وقف تر سره کېږي که څه هم معنوي او لفظي تعلق ولري ځکه چې د آیت په سر باندې وقف کول سنت دي .

وقف غیر جایز :

وقف غیر جایز داسې وقف دی چې قاري په داسې عبارت باندې وقف وکړي چې معنی یې پوره شوې نه وي او د راتلونکي عبارت سره لفظي او معنوي تعلق ولري .

حکم: جایز نه دی مگر دا چې ضرورت وي لکه: د نفس تنگی، توخی، پرنجی او نور. نو کله یې چې اضطراري وقف وکړ په هغه باندې اعاده کول واجب دي.

وقف قبیح:

په کوم داسې عبارت باندې وقف کول چې راتلونکي عبارت سره لفظي او معني تعلق ولري او په معنی کې قبیح غلطی رامینځته کوي وقف قبیح بلل کیږي.

حکم: د ضرورت پرته حرام دی او که اضراً وقف وشي اعاده یې واجب ده.

د وقف کولو طریقه:

په آخر د کلمې باندې دریدل یا وقف په څلورو طریقو تر سره کیږي

۱- وقف ابدال:

(بدلول) د وقف په حالت کې د کلمې آخري توری په بل توري بدلیږي

الف ( ): کله چې آخر دکلمې تاء (ة) وي د وقف په حالت کې په (ه) بدلیږي لکه: (رَحْمَةً - رَحْمَةً)

ب ( ): هغه کلمات چې په تنوین (دوه زورونه) ختم شوي وي د وقف په حالت کې په مدي الف بدلیږي لکه

(حَسَاباً - حَسَاباً) او که چیرته په (دوه زیرونو او دوه پیننونو) باندې ختم شوي وي آخري حرف یې ساکن کیږي.

۲- وقف اسکان:

(ساکن کول) د ابدال او مفتوح تنوین نه بغیر په نورو ټولو کلماتو کې د وقف په حالت کې د کلمې د آخري توري څخه حرکت

لري کیږي او ساکن ګرځول کیږي لکه: يَوْمٌ — يَوْمٌ

۳- وقف روم:

په کوم حرف چې وقف تر سره کیږي د هغه حرف دریم حصه ادا کول په تیسټ او خفیف آواز چې تنها قاري ته نږدې کس یې واورې د وقف روم په نوم یادېږي، دا طریقه یوازې د مضموم (پینن لرونکي) او مکسور (زیر لرونکي) حرف لپاره هغه که منون وي او که نه جایزه ده.

لکه:

من قَبْلُ ط - غَفُورٌ ط - عَزْشُكٍ - ﴿لَفِي خُسْرِ﴾

۴- وقف اشمام:

د وقف شوې حرف د ساکن کولو وروسته، شوندي د ضمه (پینن) په شان را ټولول پرته له دې چې د ضمه اواز واورېدل شي د وقف اشمام په نوم یادېږي.

چې یوازې لیدونکي یې حس کولای شي او وقف اشمام یوازې په مضموم (پینن لرونکي) حرف تر سره کیږي په زور او زیر

لرونکو حروفو کې نه تر سره کیږي لکه:

[إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ].

یادونه:

د وقف روم فائده دا ده چې تر څو اورېدونکي د کلمې د آخري حرف حرکت تشخیص کړای شي.

د وقف اشمام فائده دا ده چې لیدونکي شخص ته د کلمې د آخري حرکت ښودل دي.

یادونې وړ ده چې غیر ماهر قاریان به د دغو دوو طریقو څخه کمه استفاده کوي او یا به هغه په کامله توګه ترک کوي ځکه د دغو طریقو عملي کول څه مشکل او باریک دی په خاصه توګه د روم طریقو ، د ماهر قاریانو پرته نور په اشتباه کې لویږي .

د وقف نښې :

د هري ژبې ویونکی چه کله خبرې کوي نو چیرته درېږي او چیرته نه درېږي ، کله ډیر او کله لږ ایسارېږي او په دریدو او نه ودریدو کې د خبرې پوره بیان او په مفهوم کې یی ډیر لوی دخل دی .

نو ضروري خبره ده چې ددی عظیم کتاب لوستونکی ددې رموزو یا علائمو پوره خیال وساتي او دغه علایم چې اهل علمو د دریدو او نه دریدو نښې مقررې کړي دي په لاندې ډول دی :

د وقف او وصل علائم

شمیره	علامه	مطلب	تفصیل
۱	○	آیت	چېرته چې خبره پوره شي هلته وړه غونډې دایره وي چې دې دایره ته آیت وايي دا د وقف تام علامه ده پدی ودریدل پکار وي .
۲	م	وقف لازم	په دې ځای کې دریدل لازمي دي ، د نه دریدلو په صورت کې په معنی کې خلل راځي .
۳	ط	وقف مطلق	دا د وقف مطلق نښه ده پدې باندې مطلقاً دریدل پکار دي .
۴	ج	وقف جایز	دا د جایز وقف نښه ده دلته دریدل غوره دی او نه دریدل جایز دي .
۵	ز	وقف مجوز	دلته وقف او وصل دواړه جایز دي مګر وصل د وقف په نسبت غوره او قوي دی .
۶	ص	وقف مرخص	د رخصت ورکړ شوي وقف نښه ده چې دلته د نفس تنګی په وجه وقف رخصت دی یعنې که څوک ستړي شي وقف جایز دی او د هغه پرته وقف نه کول غوره دي .
۷	ق	قد قیل	دا د (قیل علیه الوقف) خلاصه دلته دریدل پکار نه دي
۸	ک	کذالک (همدارنگه)	کومه علامه چې مخکې تیره شوي وي دلته هم همغه گڼل پکار دي .
۹	قف	ودرېږه	دا علامه هلته پکارېږي چې د لوستونکی د پیوستی وینا احتمال وي .
۱۰	لا	وقف نشته	دا علامه کله د آیت د پاسه لیکل شوی وي او کله د عبارت د ننه وي که د عبارت د ننه وي هلته دریدل بالکل نشته او که د ایت د پاسه وي پدی کې اختلاف دی ځینی وایي دریدل روا دي ځینی بیا وایي نه دریدل روا دي خو که ودرېږي یا ونه درېږي په مطلب کې کوم خلل نه راځي .
۱۱	قلی	قیل لا وقف علیه	ځینې علماء وایي چې دلته وقف نشته .
۱۲	صل	یوصل (پیوسته کول)	دلته وصل او وقف دواړه جایز مګر وصل غوره دی .
۱۳	صلی	الوصل اولی	دلته وصل غوره دی مګر وقف هم جایز دی .
۱۴	وقفه	د سکتې علامه	دا د اوږدې سکتې علامه ده دلته د سکتې په نسبت ډیر دریدل پکار دي لیکن چه نفس جاري وي .

۱۵	س	سکته	دا د سکتې نښه ده دلته لږ وخت دریدل پکار دي خو تنفس به باقی وي (آواز به بندوي لیکن ساه به نه ماتوي).
۱۶	س	معانقه	د معانقې د وقفونو معنی دا ده چې کچېرې په اول باندې ودرېدې او وقف دې وکړ نو په دوهم به تیرېرې وصل به کوي او که په اول کې دې وصل وکړ په دوهم کې به وقف کوي.

سکت :

تعریف :

سکت په لغت کې (د آواز بندولو) ته وايي او په اصطلاح کې د آواز قطع کول پرته د ساه له اخیستلو څخه (آواز به بندوي لیکن ساه به نه ماتوي).

حکم :

سکت د دوو حرکتونو په اندازه کول واجب دي .

سکت د (س) او یا هم (سکته) په علامه ښودل شوی وي .

په قرآنکریم څلور سکنه تر سره کېږي .

۱- سوره الکهف آیت : ۱ .

۲- سوره یس آیت : ۵۲ .

۳- سوره قیامة آیت : ۲۷ .

۴- سوره المطففین آیت : ۱۴ .

قطع :

تعریف : د قرآنکریم د قرأت پای ته رسول او په بل کار مشغولېدل د تجوید په اصطلاح قطع بلل کېږي .

قطع یوازې په آخر د آیت کې تر سره کېږي ، په مینځ د آیت صحیح نه ده او د کلمې په مینځ قطع کول جواز نلري .

نون قطني :

د وصل په حالت کې کچېرې د تنوین نه وروسته د وصل همزه راشي نو تنوین په نون مکسوره سره بدلېږي چې همدې نون ته نون

قطني وايي چې په قرآنکریم د کوچني (ن) په شکل لیکل شوی وي .

مثال :

تَبَارَكَ الَّذِي بِيَدِهِ الْمُلْكُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ، الَّذِي خَلَقَ الْمَوْتَ وَالْحَيَاةَ لِيَبْلُوَكُمْ أَيُّكُمْ أَحْسَنُ عَمَلًا وَهُوَ الْعَزِيزُ الْعَفُورُ

(الملك : ۱،۲) .

د سورت فاتحه (الحمد لله) تجوید

عملي مثال

د سورت فاتحې (الحمد لله) تجوید ځکه مهم دی چې په هر لمانځه کې لوستل کېږي چې د تجوید ځینې احکام یې په لاندې ډول

دي:

الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ

د [الْحَمْدُ] په سر کې همزه، همزه وصل ده چې د لام سره جنگیږي ، په [رَبِّ] کې (راء) توری ډکه لوستل کیږي او (باء) مشدد لوستل کیږي.

د (دال) حرف پېښ لري چې باید دومره اوږد نشي چې د (واو) پشان تلفظ شي چې [الحمْدو] وویل شي.

د [ح،ع] حروف د ستونې له وسط څخه راوځي.

په [الْعَالَمِينَ] کې د الف په توري کې طبعي مد دی ځکه الف د مد حرف دی مخکې حرف یې (ع) دی زور لري چې د دوو حرکتونو په اندازه کش کول کیږي.

په [الْعَالَمِينَ] کې د وقف په حالت کې د سکون له کبله عارض مد دی چې د یاء حرف دوه یا څلور یا شپږ حرکتونه کش کول کیږي ځکه چې د مد د حرف (یاء) وروسته سکون (ن) راغلی دی چې قصر او مد دواړه پکې جایز دي.

الرَّحْمَنُ الرَّحِيمُ

د [الرَّ] په سر کې همزه وصل ده چې د (راء) سره جنگیږي او (راء) مشدده لوستل کیږي ، لام نه لوستل کیږي ځکه د لام وروسته شمسی حرف راغلی دی ، هر ځای مو چې د لام وروسته مشدد حرف لیدلو هغه شمسی حرف دی چې مشدد لوستل کیږي او لام نه لوستل کیږي.

شد د دوو حروفو د تکرار نښه ده چې لومړی ساکن او دوهم متحرک وي لومړی حرف په دوهم کې مدغم (داخل) شوی وي نو مشدد حرف به د ادا کولو په وخت کې داسې لوستل کیږي لکه دوه حروف.

په [الرَّحْمَن] کې (میم) په الف ولاړ دی.

په [الرَّحِيم] کې د وقف په حالت کې د سکون له کبله عارض مد دی کچېرې وقف تر سره شي ، چې دوه یا څلور یا شپږ حرکتونه کش کول کیږي ځکه چې د مد حرف (یاء) وروسته سکون (م) راغلی دی.

په [الرَّ] کې حرف (راء) مشدد لوستل کیږي ځکه شمسی حرف دی او لام نه لوستل کیږي ، همدارنگه په حرف (راء) کې تفخیم دی (ډکه لوستل کیږي).

مَلِكٌ يَوْمَ الدِّينِ

په [مَلِكٌ] کې د میم حرف د دوو حرکتونو په اندازه کش کول کیږي ځکه چې طبعي مد دی ، په [الدِّينِ] کې لام نه تلفظ کیږي د (دال) حرف شمسی دی مشدد دی داسې لوستل کیږي [ادین]

همدارنگه د (کاف) حرف زیر لري چې باید ساکن ونه لوستل شي او زیر دومره اوږد نشي چې (یاء) ترې تلفظ شي.

په [الدِّينِ] کې د وقف په حالت کې د سکون له کبله عارض مد دی چې دوه یا څلور یا شپږ حرکتونه کش کول کیږي ځکه چې د مد حرف (یاء) وروسته سکون (ن) راغلی دی.

إِنَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ

په [إِنَّاكَ] کې (یاء) مشدد لوستل کیږي.

په [نَسْتَعِينُ] کې د وقف په حالت کې د سکون له کبله عارض مد دی چې دوه یا څلور یا شپږ حرکتونه کش کول کیږي ځکه چې د مد حرف (یاء) وروسته سکون (ن) راغلی دی.

اهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ

د (هَاء) حرف د ستونې له اخري برخې څخه را وځي مگر د (هَاء) حرف د ستونې له وسط څخه راځي ، (هَاء) به د (هَاء) په څیر نه ادا کیږي.

د (صاد ، طاء) په حروف کې د استلاء صفت دی چې لوړ ، اوچت او ډک ادا کېږي یعنی د ادا کولو په وخت کې د ژبې بیخ پورته تالو ته لوړېږي د لوړېدو له کبله دا توري ډک تلفظ کېږي ، د استلاء صفت لرونکي حروف دا دي) **حُصَّ ضَغَطٍ قَطْ .** (په [الصَّراط] کې لام نه لوستل کېږي (صاد) چې شمسي حرف دی مشدد لوستل کېږي. د (قاف) حرف هرکله چې د ژبې پای له نرم تالو سره ولگېږي د “ق” توری ادا کېږي.

د (کاف) مخرج د لوی (قاف) مخرج سره نږدې لږ د خولې طرف دی ، په (قاف) کې د استلاء صفت دی چې اوچت تلفظ کېږي مگر په (کاف) کې د استفال صفت دی چې ټیټ لوستل کېږي. په [المُسْتَقِيم] کې هم د وقف په صورت د سکون له کبله عارض مد دی.

صِرَاطَ الَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ

په (صاء ، طاء) حروفو کې د استلاء صفت دی ډک تلفظ کېږي.

[الَّذِينَ] کې د لام حرف مشدد لوستل کېږي.

په [أَنْعَمْتَ] د (ن) او (م) حروف بڼکاره لوستل کېږي ځکه چې ادغام او اخفاء پکې نشته ، بلکې د ساکن نون اظهار او د ساکن ميم اظهار شفوي دی.

غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّالِّينَ

د (غ) حرف د ستونې له اولې برخې څخه راوځي ، اوچت او ډک لوستل کېږي.

د (ضاء) حرف :کله چې د ژبې اړخ د بني طرف يا چپ طرف د پاسنيو اضراس (د ژامې) غابنونو سره ولگول شي د ضاد حرف ادا کېږي او د ضاد په حرف کې د استلاء صفت دی لوړ او ډک تلفظ کېږي.

په [عَلَيْهِمْ] کې ساکن ميم کې اظهار تر سره کېږي څرگند او بڼکار لوستل کېږي.

په [وَلَا الضَّالِّينَ] د ضاد د تشدد په وجه (الف ، لام) دواړه نه ادا کېږي او ضاد مشدد لوستل کېږي.

په [الضَّالِّينَ] کې د الف حرف د شپږو حرکتونو په اندازه کش کول کېږي ځکه چې مثقل حرفي لازم مد دی د حرف مد (الف) وروسته سکون په مشدد ډول چې د (لام) حرف دی راغلی دی.

په [لَيْنَ] کې هم د وقف له کبله عارض مد دی چې د ياء حرف د دوو ، څلورو يا شپږو حرکتونو په اندازه کش کول کېږي.

د تجويد ورستی درس – د تلاوت طريقي

د تلاوت طريقي څلور دي:

۱- ترتیل: عبارت د هغه تلاوت څخه دی چې په ډیر اطمینان سره وشي د تجويد احکام پکې مراعات کړ شي او هر حرف په خپل مخرج کې سره له صفته ادا شي او د هغه په معنی کې تدبر او فکر وشي.

۲- حدر: عبارت دهغه تلاوت څخه دی چې سرعت یې زیاد مگر ټول حروف په خپلومخرجونو کې ادا شي او د تجويد ټول احکام مراعات شي چې دغه ډول تلاوت په تراویحو کې کېږي داسی نه لکه نن سبا چې زمونږ په مملکت کې دروژی مروج ختمونه کېږي چې نه یې اخفا معلومېږي اونه یې اظهار، نه یې وقف معلومېږي اونه یې وصل اونه څوک ورباندې پوهېږي اوبیا وایی چې ما حدر وویل داسی کول پکار ندي الله تعالی دموږ اودغه قاري صاحبانوته هدايت وکړي.

۳- تدوير: هغه تلاوت ته وايي چې نه ډير تيزاونه ډير ورو وي بلکه دترتيل اوحدر په مابين کې وي چې دا ډول تلاوت په روزانه گردان يا تلاوت کې کيږي.

۴- تحقيق: هغه تلاوت ته وايي چې ډيرپه کراره سره وشي يعنی دهرحرف حق دتجويد داحکامو مطابق اداسي اودهنوع زيادت اونقصان څخه پاک وي

علم القراءات

تعريف :

القراءات جمع قراءة ده چې له مصدر د قرأ، يقرأ، قرأنا څخه دی په معنی د لوستلو يا جمع کولو. په اصطلاح کې علم قراءات هغه علم دی چې د قرآنکريم د الفاظو د ادا کولو څخه بحث کوي. د جناب نبی اکرم صلی الله عليه وسلم څخه اووه قسمه او په ځينو رواياتو کې لس قسمه قراءات ثابت شوی دي، د ابن عباس رضی الله عنه نه روايت دی چې رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايي:

«أَقْرَأَنِي جِبْرِيلُ عَلَى حَرْفٍ فَلَمْ أَزَلْ أَسْتَزِيدُهُ حَتَّى انْتَهَى إِلَى سَبْعَةِ أَحْرَفٍ» (بخاری: ۳۲۱۹).

ژباړه: جبریل (اول) ما ته يو ډول قرائت را وښود، ما له هغه څخه وغوښتل چې ما ته نور قراءات هم را وښيي، تر دې چې اوه قرائت ته ورسيدل.

د [سبعة احرف] په معنی کې د علماؤ اقوال:

امام سيوطي په علوم القرآن کې ويلي دي چې په دې باره کې د علماؤ څلويښت اقوال دي چې بيا يې ځينې مشهور اقوال په لاندې ډول بيان کړي دي:

۱- په دې کې مشکل دا دی چې معنی يې نه څرگنديږي ځکه لفظ د حرف چې دی شامليري حروف هيجاء لره او حرف په يوازې توگه څه معنی نلري.

۲- ددې څخه په حقيقت کې اووه عدد مراد نه دی بلکې ددې څخه مراد آساني او توانايي ده.

۳- ددې څخه مراد اووه قراءات دي.

۴- ددې څخه مراد اووه لهجې دي چې معنی يې متفق مگر په نحوي او لفظي ډول فرق لري لکه: أقبَل، وتعال، وهلم، وعجل، وأسرع، و عن أُنْبِي

۵- ددې څخه مراد د تلاوت پر مهال د نطق کیفیت دی لکه: ادغام، اظهار، تفخيم او ترقيق، اشباع، مد او قصر، تشديد او تخفيف او تليين او تحقيق.

۶- او ددې څخه د عربي اوه ژبې مراد دي کوم چې د عربي فصیح ژبې دي. (مختصر اتقان في العلوم القرآن ص ۹۳).

علوم القرآن الاكاديمية الاسلامية ليکي:

قول جمهور أهل الفقه والحديث: المراد بالأحرف السبعة، سبع لغات من لغات العرب تختلف في اللفظ وتتفق في المعنى، هو ما يسميه العلماء بالمترادف. المترادف، يعني اللفظة تختلف ولكن المعنى واحد.

ژباړه: د اهل فقه او حديث جمهور قول دا دی چې: د حرف السبعة څخه مراد د د عربو د ژبو څخه اووه ژبې يا اووه لهجې دي چې معنی يې يو شان مگر په لفظ کې فرق لري کوم چې هغه ته علماء مترادف وايي، مترادف داسې چې: معنی يې يوه مگر الفاظ يې مختلف وي.

د قرأت د اختلاف حکمت

- ۱- امت د پاره تسهيل، آساني او تخفيف.
- ۲- د قرآنکريم او اسلامي امت عزت او شرف چې بل هيڅ آسماني کتاب په خو قراءتو نه دی نازل شوی.
- ۳- قراءات په تفاوت کې تحقيق او څېړنه او په دې باندې د اجر حاصلېدل.
- ۴- د قرآنکريم لوړ اعجاز.
- ۵- د الله سبحانه و تعالی د کلام د اسرارو اظهار.
(مختصر أتقان في العلوم القرآن ص ۱۰۷).

تنبه:

أن النبي ﷺ نهى عن الجدل والخصام والتنازع في القرآن بشأن الأحرف السبعة، لأن كل حرف منها إنما هو منزل من الله - سبحانه وتعالى -، وإن إنكار أي شيء منها هو إنكار للقرآن، ولذلك قال النبي - ﷺ: ﴿إن القرآن أنزل على سبعة أحرف﴾ في بعض الروايات ﴿فلا تماروا في القرآن، فإن المراء فيه كفر﴾ ولذلك كان النبي ﷺ يحذر تحذيراً شديداً من المراء والجدال والخصام في القرآن، هذه نسلم بها ونؤمن بها، ولو لم تضح لنا الآن حقيقة الأحرف السبعة؛ إلا أننا نؤمن بهذا المعنى وبهذا الحديث وبهذه الصحة... (علوم القرآن - الاكاديمية الاسلامية).

ژباړه: نبي صلی الله عليه وسلم په قرآنکريم کې د اوو حروفو په شان کې د جدال او اختلاف کولو څخه منع فرمايلي ده، ځکه د هغه هر حرف د الله تعالی د جانبه نازل شوی دی نو ځکه د هغه د کوم شي څخه انکار اصلاً د قرآن څخه انکار دی، او همدارنگه رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايي: «إن القرآن أنزل على سبعة أحرف» (يقيناً قرآن په اوو حرفو نازل شوی دی)، او په ځينې رواياتو راغلي چې: «فلا تماروا في القرآن، فإن المراء فيه كفر» همدارنگه نبي صلی الله عليه وسلم به د قرآن په باره کې د جدال کولو څخه سخت منع کوله، په دې باندې مونږ ايمان راوړی او دې ته مونږ غاړه ايښې که څه هم مونږ ته اوس د احرف السبعة وضاحت او حقيقت نه دی معلوم خو مونږ په همدې معنی، حديث او د هغه په صحت ايمان لرو.

د صحابه کرامو مشهور قاريان :

عثمان بن عفان، علي بن ابي طالب، ابي بن كعب، زيد بن ثابت، عبدالله بن مسعود، ابو درداء او ابو موسى الأشعري.
د تابعينو مشهور قاريان عبارت وو له: په مکه مکرمه کې عطا، مجاهد، طاووس، عکرمه، ابن ابي مليکه، عبيد بن عمير او نور.
په مدينه کې سعيد بن مسيب، عروه، سليمان بن يسار، عطاء بن يسار، زيد بن اسلم، مسلم بن جندب، عمر بن عبدالعزيز، ابن شهاب الزهري، عبدالرحمن بن هرمز، معاذ او نور.
په بصره کې ابو عاليه، ابو رجاء، نصر بن عاصم، يحيى بن يعمر او حسن.
او په کوفه کې ابن سرين، قتاده، جابر بن زيد او نور.

د علم قرائت اووه مشهور ائمه کرام

د تابعينو د دور وروسته د علم قرائت اووه مشهور ائمه کرام په لاندې ډول دي :
نافع المدني، عبد الله ابن كثير المكي، أبو عمرو البصري، عبد الله بن عامر، عاصم الكوفي، حمزة الكوفي او الكسائي الكوفي.

- ۱- نافع المدني: نوم يې نافع د عبدالرحمن بن ابی نعيم زوی اصلاً د اطفهان چي په (۷۰- ۱۲۰) کلونو کې يې ژوند کړی دی، د رنگه تور، ښکلي مخ او نیک اخلاقه سړی ؤ چې د استاذانو شمير يې اویا تنو ته رسېږي، په علم قرآنت کې د مدني منورې د خلکو امام او پشوا وو. د ده څخه د قرآنت روایت ابو موسی، عیسی بن مینا الزرقی مولی بنی زهره، عثمان بن سعید القبطي مصري روایت کړی دی.
- ۲- ابن کثیر: نوم يې عبدالله د کثیر زوی اصلاً د فارس چي په (۴۵- ۱۲۰) کلونو کې يې ژوند کړی دی، په علم قرآنت کې د مکې د خلکو امام وو.
- علم قرآنت يې له: عبدالله بن زبير، ابی ایوب انصاري، او انس بن مالک رضی الله عنهم څخه زده کړی دی، او د ده څخه د علم قرآنت روایت: احمد بن محمد بن عبدالله، ابو الحسن البزي، محمد بن عبدالرحمن المخزومي، ابو عمر المکي کړی دی.
- ۳- أبو عمرو البصري: نوم يې ابو عمرو زیان چي زوی د علا مازنی دی، عربي اصله ؤ چې په (۶۸- ۱۵۴) کلونو کې يې ژوند کړی دی، په مکه، مدینه، بصره او کوفه يې قرآنت زده کړی دی.
- علم قرآنت يې له: ابو جعفر یزید بن قعقاع، یزید بن رومان، شیبۀ بن نصاح، عبدالله بن کثیر، مجاهد بن جبر، حمید بن قیس اعرج مکي، عبدالله بن ابی اسحاق حضرمي، عاصم بن ابی النجود کوفي، ابو العالیه رفیع بن مهران ریاحی بصري څخه زده کړی دی، او د ده څخه د علم قرآنت روایت: شجاع بن ابی بصیر، عباس بن فضل، یحیی بن مبارک یزیدی کړی دی.
- ۴- عبد الله بن عامر: نوم يې عبدالله زوی د عامر بن یزید اصلي وطن يې دمشق ؤ چې په (۸- ۱۱۸) کلونو کې يې ژوند کړی دی د ولید بن عبدالملک د خلافت په وخت کې د دمشق والي او قاضي ؤ.
- علم قرآنت يې له: اهل شام قاري صحابي ابی درداء او عثمان رضی الله عنه د شاگرد مغیره بن ابی شهاب مخزومی څخه زده کړی دی، د ده څخه هشام بن عمار، ابو ولید السلمی الدمشقي، ابو عمرو، عبدالله بن احمد الفهري الدمشقي روایت کړی دی.
- ۵- عاصم الکوفي: نوم يې عاصم زوی د ابی النجود اسدي چي په (...- ۱۲۷) کلونو کې يې ژوند کړی دی، په قرآنت کې د کوفي د خلکو امام ؤ.
- علم قرآنت يې له: ابو عبدالرحمن سلمی چي شاگرد د علی بن ابی طالب رضی الله عنه دی، زرین حبیش د عبدالله بن مسعود شاگرد وو زده کړی دی.
- د ده څخه روایت: شعبه، حفص بن سلیمان، ابو عمر الاسدي الکوفي کړی دی.
- ۶- حمزة الکوفي: نوم يې حمزه زوی حبيب بن عمار بن اسماعیل ؤ چې په (۸۰- ۱۵۶) کلونو کې يې ژوند کړی دی، په قرآنت کې د عاصم وروسته د خلکو امام ؤ.
- له جعفر بن محمد الصادق څخه يې علم قرآنت حاصل کړی دی او د ده څخه خلف بن هشام، ابو عیسی بن خالد روایت نقل کړی دی.
- ۷- الکسائي الکوفي: نوم يې علي زوی د حمزه ؤ چې په (۱۱۹- ۱۸۹) کلونو کې يې ژوند کړی دی، په قرآنت کې د حمزه الکوفي وروسته د خلکو امام ؤ او په ده باندې د قرآنت امامت ختم شوی دی.
- علم قرآنت يې له: حمزه، ابان بن تغلب، عیسی بن عمر، ابن ابی لیلی څخه حاصل کړی دی او د ده څخه، ابو حارث (اللیث بن خالد البغدادي)، حفص بن عمر، ابو عمر الازدي البغدادي النحوي د قرآنت روایت نقل کړی دی.
- (مختصر اتقان في العلوم القرآن ص ۱۰۳).

د قرآن کریم حفظ او یادول په امت باندې فرض کفایي دي، کچېرې د هغه د حفظ لپاره یو ډله را ولاړه شی د نورو غاړه ورباندې خلاصیږي او که ټول دا کار ترک کړي د ټولو غاړه بندېږي.

او د قرآن کریم دومره زده کړه او یادول چې لمونځ او عباداتو کې هغه ته ضرورت دی فرض عین او د هغه څخه علاوه د قرآن کریم زده کړه فرض کفایي ده او ډیر غوره عمل دی، په صحیح روایت کې راغلي: «خیرکم من تعلم القرآن و علمه» (د تاسې نه غوره او ښه سړی هغه چې قرآن زده کړي او نور ته یې ونسي). او هر چې تجوید د قرآن دی ډیر مهم دی، د ابن مسعود رضی الله نه روایت دی چې هغه ویلي: «جودوا القرآن» (لولئ په ښه شان قرآن)، او هغه دا چې د هر حرف حق ادا شي او حرف د خپل منخرج څخه ادا شي، او په غوره شان تلفظ شي داسې چې په هغه کې اسراف، ظلم او افراط نه وي.

جناب رسول الله صلی الله علیه وسلم دې مطلب ته داسې اشاره کوي: «من أحب أن يقرأ القرآن غضاً كما أنزل فليقرأه على قراءة ابن أم عبد» یعني ابن مسعود.

ژباړه: څوک چې دا خوښي چې قرآن داسې ولولې لکه څنگه چې نازل شوی دی پس هغه یې دې د ابن مسعود رضی الله عنه په شان ولولي.

الله تعالی ابن مسعود رضی الله عنه ته په تجوید کې اوچت مهارت ورکړی وو.

د قرآن کریم داسې ویل جایز نه دي چې چېرې مد نه وي هلته مد ورکوي او چېرې چې مد وي هلته قصر کوي او یا په مد کې زیاتوالی او کموالی کوي کوم چې د هغه حق دی.

مستحب دی چې قرآن کریم په ښه صوت وویل شي خو په شرط ددې چې د حرف حق ادا شي (حرف د منخرج څخه ادا شي او د حروفو حرکات تغیر نشي)، د مد او قصر حق ادا شي، د نون ساکن او تنوین حقوق ادا شي او همدارنگه د تجوید نور احکام په نظر کې ونیول شي.

د قرآن کریم د زدکړې درې لارې:

۱- دا چې قرآن کریم د اجرت پرته د الله تعالی د رضا لپاره خلکو ته ور زده کوي دا عمل لوی اجر لري او دا د پیغمبرانو علیهم السلام عمل دی.

۲- دا چې قرآن کریم د اجرت په بدل کې خلکو ته ور زده کوي، مختلف فیه دی، خو راجح قول دا دی چې جایز دی.

۳- دا چې د کوم شرط پرته خلکو ته د قرآن کریم زده کړه کوي کچېرې څوک هغه ته منځکې څه هدیه او سوغات ورکړي په اتفاق جایز دی ځکه چې رسول الله صلی الله علیه وسلم معلم الناس وو خلکو به هغه ته سوغات ورکولو او ده به قبولول. (مختصر اتقان في العلوم القرآن ص ۱۱۲).

وصلی الله علی سیدنا ومولانا محمد وعلی اله وصحبه اجمعین ومن تبعهم باحسان الی یوم الدین